

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra biblických věd

Marie Dlasková

Vzkříšení Lazara

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. ThLic. Jaroslav Brož, Th.D., S.S.L.

Praha 2016

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 4. 12. 2015

Marie Dlasková

Bibliografická citace

Vzkříšení Lazara [rukopis] : exegeze a duchovní poselství Jan 11,1–46 : bakalářská práce / Marie Dlasková ; vedoucí práce: Jaroslav Brož. -- Praha, 2016. -- 65 s.

Anotace

Záměrem bakalářské práce s názvem „Vzkříšení Lazara: exegeze a duchovní poselství Jan 11,1–46“ je hledání pohledu na uvedenou perikopu z Janova evangelia a souvislostí, které jsou s tímto příběhem spojeny. Práce nejprve obsahuje stručnou charakteristiku evangelia podle Jana, se kterou se pojí i otázka autorství a pramenů. Současně se zabývá i textovými souvislostmi, vztahy a obsahem, které Janovo evangelium a tento příběh přináší i vzhledem k názorům v odborné literatuře. Zaměřuje se na teologický obsah Ježíšova působení a konání zázraků jako „znamení.“ Hlavním tématem je Ježíšův největší zázrak, který učinil na konci svého veřejného působení, v němž se představil jako vzkříšení a život, jako ten, kdo je garantem a dárce života, který překonává smrt. Ježíšova slova, která pronesl v rozhovoru s Martou, před vzkříšením Lazara, jsou i v této práci předmětem hledání souvislosti a vztahů mezi vírou a životem i ve vztahu k teologickému obsahu evangelijní zprávy z pohledu Velikonoc.

Klíčová slova

Výroky „Já jsem,“ světlo světa, vzkříšení a život, Syn Boží, věřit

Abstract

The purpose of the Bachelor thesis „The Raising of Lazarus: Exegesis and Spiritual Message of John 11:1–46“ is a focus on the narrative in John's Gospel presenting the crucial sign of Jesus public ministry before his passion and the chain of events connected with this miracle. Consequently, it contains a brief characteristic of John's Gospel which is linked to the authorship and source. At the same time it focuses on the context, relationships, descriptions and reference in John's Gospel which this story brings. But above all it reflects the theological meaning of the Jesus' ministry and the miracles that are understood as „signs.“ The main theme is the Jesus greatest miracle which he performed at the end of his public ministry where he claims to be the Resurrection and the Life as the One who can give eternal life impervious to death. The words which Jesus said to Martha prior to the raising of Lazarus from the dead are the main theme in this essay. They explain the connection and continuity between faith and life and enlighten the inner theological relations in this episode.

Keywords

Sayings „I am,“ the Light of the World, the Resurrection and the Life, Son of God, to believe

Počet znaků (včetně mezer): 120 248

Poděkování

Děkuji doc. ThLic. Jaroslavu Brožovi, Th.D., S.S.L. za pochopení, pomoc a podporu při zpracovávání práce, kterou se završuje doba mého bakalářského studia. Současně děkuji za morální podporu svojí rodině. Tuto práci věnuji svým rodičům, kteří zemřeli krátce před započatím mého studia.

Obsah

Úvod.....	6
1. Kapitola: Evangelium podle Jana.....	8
1.1. Stručně o zkoumání evangelia podle Jana.....	8
1.2. Členění.....	10
1.3. Literární a teologický charakter evangelia	10
2. Kapitola: Vzkříšení Lazara – úvod do tématu.....	14
2.1. Zázračná vzkříšení mrtvých v Bibli	15
2.2. Zázraky a evangelia.....	18
2.3. Zázraky v Janově evangeliu	19
2.4. Kontext příběhu vzkříšení Lazara	21
3. Kapitola: Vzkříšení Lazara – souvislosti a exegeze.....	23
3.1. Úvod k exegezi textu.....	23
3.2. Původ textu Lazarova příběhu.....	25
3.3. Literární a teologický charakter	26
3.4. Vzkříšení Lazara – členění a struktura textu	28
3.5. Vzkříšení Lazara – rozbor textu	31
4. Kapitola: Působení příběhu v dějinách	52
4.1. Křesťanský starověk.....	52
4.2. Středověk a doba reformace	53
4.3. Novověk	54
5. Kapitola: Spirituální rozměr textu.....	55
5.1. Rozdílnost Lazarova vzkříšení oproti Ježíšovu zmrtvýchvstání	55
5.2. Víra a život	56
Závěr	60
Seznam literatury	64
Seznam použitých zkratk.....	65

Úvod

Zprávu o vzkříšení Lazara jsem vybrala pro její velký duchovní i lidský rozměr, protože otázka života a smrti provází každého člověka. Pro výklad jsem použila několik pramenů, ve kterých jsem hledala odpovědi i v širším kontextu pohledu. Postupně jsem se zaměřovala, i s ohledem na hlavní téma, jak můžeme pohlížet na vzkříšení mrtvých a zda jsou zaznamenány v Bibli ještě podobné situace, které je možné použít k výkladu těchto otázek. Kdo byl schopen vzkřísit mrtvého, jak probíhalo a o jaké vzkříšení se jednalo. Co je možné z těchto výpovědí poznat. Otázkou je vlastně, ne jen navrácení do původního stavu života, který s jistotou směřuje k opětovné fyzické smrti, ale jde zde o to, jak může život pokračovat, případně překročit smrt. Proto se zpočátku v této práci objevují výpovědi o podobných situacích i v širším kontextu Bible a následně se vrací k hlavnímu tématu.

Tato práce se zaměřuje na zázračné znamení vzkříšení Lazara, v němž Ježíš vzkřísil mrtvého přítele, který byl již čtvrtý den pohřben. Před tímto zázrakem se v rozhovoru s Martou představil slovy „Já jsem vzkříšení a život. Kdo věří ve mne, i kdyby umřel, bude žít. A každý kdo žije a věří ve mne, neumře navěky. Věříš tomu?“

První kapitola pohlíží na souvislosti textu v širším kontextu a připomíná kritická zkoumání a hypotézy, které vznikly i ve vztahu k Janovu evangeliu jako celku, hledá jaký je jeho literární a teologický charakter.

Druhá kapitola je úvodem do hlavního tématu. Začíná pohledem na kontext, v němž se vzkříšení Lazara nachází, dále hledá vztahy mezi zázračnými znameními u Jana, které vrcholí v Lazarově příběhu.

Třetí kapitola se zabývá otázkou výkladu perikopy vzkříšení Lazara a připomíná kritická zkoumání původu a rozsahu textu této evangelijní zprávy. Proto práce obsahuje také rekonstrukci kratší verze příběhu. Hlavní částí je postupný výklad tohoto Ježíšova posledního zázraku a pohled na jednotlivé verše, jak je můžeme číst a vykládat, jaké vazby a souvislosti lze nacházet, jaké je poselství příběhu a jaký je cíl evangelisty.

Ve čtvrté kapitole je možné nahlédnout, jak byl zázrak v minulosti chápán.

Pátá kapitola pohlíží na spirituální rozměr textu, na jeho duchovní poselství, hledá rozdílnosti Lazarova vzkříšení oproti Ježíšovu zmrtvýchvstání, dále se zabývá pojmy víry a života, které jsou u Jana ve vzájemné vazbě, a připomíná nový úhel chápání příběhu z pohledu Velikonoc.

Cílem této práce je hledání souvislostí příběhu vzkříšení Lazara v kontextu Bible a především Janova evangelia, zaměřuje se na evangelijní příběh, na jeho členění, strukturu, výklad, chápání v dějinách a následně i spirituální rozměr, duchovní poselství textu.

1. Kapitola: Evangelium podle Jana

1.1. Stručně o zkoumání evangelia podle Jana

Tak jako ostatní knihy Písma, i evangelium podle Jana bylo podrobena zkoumání. Stručně lze načrtnout otázky, které jsou bezesporu významné pro mnoho badatelů.

Ohledně identity autora tohoto evangelia existuje více názorů a hypotéz. Jsou uváděny různé možnosti, dříve bylo obecným přesvědčením, že autorem je miláček Páně, Jan Zebedeus. Toto přesvědčení bylo podrobena zkoumání a v poslední době se od tohoto názoru upouští, ovšem není zcela vyloučeno. Existuje sdělení biskupa Ireneje z Lyonu, který v poslední polovině 2. století zapsal, že Jan učedník Páně, který žil v Efesu, uveřejnil evangelium. Irenej uvádí, že za svého mládí znal Polykarpa ze Smyrny, který osobně znal apoštola Jana. Problematickým bodem je Eusebiovo svědectví o citátu Papiáše z Hierapole, ze kterého lze vyvodit, že v Efesu byli dva Janové.¹ Kromě tradičního ztotožnění apoštola Jana s milovaným učedníkem, byly navrženy hypotézy na jiné identifikace, např. s Lazarem, kterého Ježíš také miloval, případně autorem druhého evangelia s Janem-Markem, kvůli prvnímu jménu Jan, který pocházel z Jeruzaléma. Tyto hypotézy, kromě uvedených okolností, však nejsou považovány za správné. Podle R. Bultmanna mohl být milovaný učedník pouze symbolickou postavou, ovšem proti tomuto názoru vystupuje skutečnost, že tento učedník vystupuje i ve společnosti apoštola Petra, který symbolickou postavou není.² V bádání se proto objevují názory, že se o symbolickou postavu nejedná, ale že jím není ani Jan. Předpokladem je, že to byl Ježíšův učedník, který se stal v povelikonoční janovské obci rozhodující autoritou.³

Kdo byl „milovaný učedník“ je jen jednou z otázek Janova evangelia, souvisí však s jeho vznikem. Objevují se i názory, že se jednalo o neznámého učedníka, který nepatřil ke dvanácti a snad pocházel z Jeruzaléma, ovšem ztotožnění s Janem nelze zcela vyloučit. Proto diskuze není ukončena.⁴ Některá bádání hledají autora, či více autorů v janovské obci.⁵

¹ TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*. Svitavy: Trinitas, 2003, s. 110.

² TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 113.

³ GNILKA, Joachim. *Ježíš Nazaretský – poselství a historie*. Praha: Vyšehrad 2001, s. 162.

⁴ TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 114.

⁵ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 1998, s. 16.

Janovo evangelium je ze všech čtyř kanonických evangelií obecně považováno za nejmladší. Badatelé se většinou shodují na dataci vzniku, a to po roce 70. Toto datum je většinou směřováno mezi roky 90–100.⁶ Z historického hlediska této pozdější dataci odpovídají zmínky o vyloučení ze synagogy (9,22; 12,42; 16,2).⁷ V tomto evangeliu se tak zrcadlí i spor mezi židovstvem a křesťanskými obcemi (janovskými), který je sporem o uznání Ježíše jako Mesiáše.⁸ Evangelium obsahuje dobrou znalost místních poměrů a místopisu. Hlavním dějištěm je Jeruzalém. Jsou uváděna existující i méně významná místa, jejichž existence je potvrzena i archeologickým výzkumem, například je uváděna Betanie, která byla blízko Jeruzaléma, necelou hodinu cesty (11,18). Autor zná židovské svátky (7,2; 10,22).⁹ Někdy je uváděna i možná souvislost, reakce či obrana autora vůči helénským a gnostickým spisům. Vede k tomu výskyt výrazů, jako například slovo, řecky *logos*, světlo, tma, které jsou obsaženy již v Prologu evangelia. Například gnostické „Evangelium pravdy“ hovoří o vtělení slova, kterého se lze dotknout, ale svět není stvořením Božím, smyslem Božího zjevení je umožnit z něho únik. Vykupitel nevykupuje z hříchů, ale z hmoty. U Jana je svět stvořen Bohem a vtělené Slovo je reálnou skutečností (1,3–4; 1,10; 1,14; 18,5.6.8).¹⁰ Skutečnost vtělení Slova (1,14) a Ježíšovy smrti (19,34), může být argumentem i proti doketismu.¹¹

Badatelé se zaměřovali i na jednotlivé části tohoto evangelia a jejich možné prameny. Podrobné zkoumání slovní zásoby ukázalo, že Janovo evangelium pravděpodobně prošlo delším obdobím vzniku. Existují názory, že základem dnešních dějin utrpení byla kratší verze a do dnešního evangelia byla zapracována sbírka zázraků, označovaných u Jana jako „znamení.“¹² R. Bultmann předpokládal pramen obsahující zázraky („Semeia – Quelle.“)¹³ K podobným hypotézám vede i číslování „znamení“ v evangeliu.

⁶ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*. Praha: Vyšehrad, 1995, s. 57.

⁷ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 15.

⁸ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 100–101.

⁹ TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 111–112.

¹⁰ POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Vyšehrad, 1993, s. 138–139.

¹¹ TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 108.

¹² PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 15–16.

¹³ TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 114.

1.2. Členění

Evangelium lze rozdělit na dvě vzájemně propojené části, uvádím dvě možná členění:

Po úvodním prologu (1,1–18), svědectví Jana Křtitele (1,19–34) a povolání učedníků, popisuje autor nejprve Ježíšovo zjevení světu (kap. 2 – 12), pro které jsou charakteristické spory mezi Ježíšem a jeho protivníky. Ve 12. kapitole se završuje Ježíšovo veřejné působení. Druhá část evangelia obsahuje Ježíšovo zjevení přátelům (kap. 13 – 17), kde nacházíme řeč na rozloučenou a modlitbu za učedníky (kap. 17). Navazuje zpráva o umučení a velikonočních událostech (kap. 18 – 20), první závěr (20,30–31), zjevení v Galileji, zázračný rybolov, rozhovor s Šimonem Petrem (21,1–23) a druhý závěrečný dovětek (21,24–25). Janovo evangelium směřuje k Ježíšově hodině, která vrcholí v okamžiku jeho smrti a vede k oslavení ve smrti a vzkříšení. Je chápána i jako Ježíšův přechod z tohoto světa k Otci a je začátkem doby Ducha i církve.¹⁴

První část evangelia lze nazvat i „knihou znamení,“ která přechází do další části = do „knihy slávy.“ Mostem mezi těmito dvěma knihami je 11. kapitola o vzkříšení Lazara.¹⁵

1.3. Literární a teologický charakter evangelia

Janovo evangelium se na první pohled odlišuje od synoptických evangelií a čtenář si povšimne, že obsahuje hluboké teologické myšlenky. Již Klement Alexandrijský je nazval slovem „duchovní.“¹⁶ Jak již bylo uvedeno v úvodu, je i obranou proti doketismu, protože Ježíš, o kterém autor podává zprávu, je reálnou skutečností (1,14). Evangelium má jednotný jazyk a promyšlenou koncepci. Tímto jazykem hovoří jak Ježíš, tak i ostatní osoby. Oproti synoptikům, jsou zde jinak označováni Ježíšovi posluchači. V synoptické podobě jsou posluchači, případně protivníci blíže určeni a jmenováni jako příslušníci tehdejších židovských skupin farizeové, saduceové, herodiáni, znalci Písma, případně jako lid. V Janově podání jsou to většinou obecně „Židé.“ Jmenovanou skupinou zůstali jen farizeové a ve zprávě o Ježíšově utrpení velebnější. Jedná se zřejmě o vliv doby, ve které evangelium vznikalo, protože v době

¹⁴ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 16–17.

¹⁵ BROWN, Raymond. *An Introduction to the New Testament*, New York: Doubleday. 1997, s. 349.

¹⁶ TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 107.

sepsání byli farizeové ještě jedinou, existující skupinou a též nejvlivnějšími protivníky vznikajícího křesťanství.¹⁷

Už v samotném prologu, kterým autor zahajuje evangelium, je možné vidět styl vyjadřování a způsob jakým je evangelium psáno. Autor krouží jakoby ve spirále okolo několika rozhodujících pojmů, které jsou podstatné pro spásu, setkáváme se slovy, které jsou vzájemně spojené, například: Slovo, Bůh, život, světlo, svět, poznat, přijmout, věřit, sláva, pravda, milovat, Otec, jednorozený Syn. Od prologu rozvíjí základní témata, k nimž se dále v textu vrací. Jan začíná nadpozemským bytím Slova (1,1), přechází k pojmům život, světlo (1,4) a tak již od počátku vytváří základnu pro christologické výpovědi celého evangelia.¹⁸ „Bylo to pravé světlo, které osvěcuje každého člověka, to přicházelo do světa. Na světě byl, svět skrze něj povstal, ale svět ho nepoznal. Přišel do svého vlastního, ale jeho vlastní ho nepřijali. Těm pak, kteří ho přijali a věří v jeho jméno, dal moc stát se Božími dětmi.“ (1,9–12). Výchozím bodem je reflexe zkušenosti se skutečným Ježíšem: „A Slovo se stalo tělem a přebývalo mezi námi. Spatřili jsme jeho slávu, jako má od Otce jednorozený Syn, plný milosti a pravdy“ (1,14).¹⁹ V dalším pokračování textu se už o Ježíšovi, jako o Slovu nemluví, vystupuje zde sám.

Janovo evangelium se vyznačuje dlouhými Ježíšovými řečmi a dialogy, v nichž se Ježíš zjevuje jako vyslanec Boží, věčné Slovo Otce, Syn Boží, který plní Otcovu vůli, dává poznat svůj význam pro člověka, současně v nich dochází ke sporům o jeho identitu.

Souhrnným a zahuštěným vyjádřením Ježíšova sebezjevení jsou v tomto evangeliu slova „Já jsem.“ Tyto výroky navazují na starozákonní dějiny i tehdejší náboženské představy. Formulace slov „Já jsem“ byla ve Starém zákoně formulí zjevení Boha. Těmito slovy se Bůh zjevil Mojžíšovi „JSEM, KTERÝ JSEM“ (Ex 3,14). V těchto slovech se Bůh zjevuje jako ten, který je blízký, osvobozující, ochraňující. Je to Bůh, který je věrný a zachraňující. Tato slova jsou jakoby i výrazem výlučnosti a neomezenosti Boha, který je zde.

¹⁷ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 13–14.

¹⁸ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 22.

¹⁹ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 23.

V Janově evangeliu je tento výrok „já jsem“ rozvinut a obohacen o obrazné výrazy, ve kterých se Ježíš představuje jako:

1. chléb života (6,35.48)
2. světlo světa (8,12)
3. dveře pro ovce (10,7.9)
4. dobrý pastýř (10,11.14)
5. vzkříšení a život (11,25)
6. cesta pravda i život (14,6)
7. vinný kmen (15,5)

Evangelista zaznamenal těchto rozvinutých výrazů sedm.²⁰ Tyto výroky označují Ježíše jako toho, kdo otevírá cestu k věčnému životu s Bohem (srov. 1,12.18).²¹

Na některých místech v evangeliu se nacházejí v samotné formulaci, absolutně „já to jsem, já jsem to, já jsem, já jsem to“ (8,24.28.58; 13,19). Při rozhovoru se Samařskou ženou, Ježíš na její slova o příchodu Mesiáše říká: „Já jsem to ten, který k tobě mluví“ (4,25–26). Mezi badateli je přesný dosah a význam těchto míst sporný.²²

Výraz „Boží království“, který u synoptiků tvoří střed Ježíšovy zvěsti, se zde vyskytuje ve dvou výjimkách (3,3.5), vstup do Božího království je podmíněn novým narozením, z vody a Ducha (3,5). Výraz Boží království nahradil evangelista slovem „život“, který se zde objevuje 36 x, oproti 4 výskytům u Marka.²³ Evangelium se zaměřuje na lidskou otázku, jak může člověk dosáhnout pravého, věčného života (3,16). Tento život je zde zprostředkováván Ježíšem a rozhodnutím pro víru, které převádí člověka ze světa smrti do Božího světa života (3,18–21; 5,24).²⁴ V tomto evangeliu je věnována pozornost významu Ducha svatého, který je označován jako „Zastánce“, „Pomocník“, „Přímluvce“ (14,16.26; 15,26; 16,7).²⁵ V 16. kapitole Ježíš oznamuje učedníkům příchod „Přímluvce“, který je uvede do pravdy a oznámí, co má přijít (16,13–15).

Ježíš dává poznat svůj význam pro lid. Přináší život (1,4.; 3,15; 10,10; 11,25; 20,30.31) a žádá živou víru. Víra je v tomto evangeliu podstatná a je vyjadřována tvary slovesa „věřit.“ Tím, že lidé uvěří, mohou dosáhnout věčného života (3,16). V základní

²⁰ PORSCH, Felix. *Mnoho hlasů jedna víra*. Praha: Zvon 1993, s. 112–113.

²¹ POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 137.

²² TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 108.

²³ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 10–11.

²⁴ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 12.

²⁵ TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 108.

teologické koncepci chápe autor evangelia Ježíše jako zjevovatele Boží vůle, který přináší záchranu před věčnou smrtí.²⁶

Oproti synoptikům, kde jsou častá podobenství, u Jana tomu tak není. Jsou zde dvě výjimky, o dobrém pastýři (10,1–15) a obraz o kmeni a ratolestech (15,1–6). Chybí Blahoslavenství a modlitba Otčenáš v synoptické podobě, současně je však v evangeliu zdůrazněn Ježíšův vztah k Otci. Synoptická evangelia podávají zprávu o jedněch velikonočních svátcích, naproti tomu Jan hovoří o třech (2,13; 6,4, 11,55). Vynechává ustanovení Večeře Páně, která měla zřejmě v jeho době ustálenou liturgickou funkci, nahrazuje ji oddílem o mytí nohou učedníkům (13,1–12), čímž naznačuje, že ustanovení eucharistie vede ke službě.²⁷ Tajemství eucharistického pokrmu je vykládáno v souvislosti se zázračným nasycením (6,1–15; 6,22–59).²⁸

V evangeliu je zdůrazněno Ježíšovo Božství, Ježíš je Syn Boží (3,16; 5,25), který projevuje i své pocity (11,35). Evangelista děj směřuje k Ježíšově hodině, která nastává v 17. kapitole, a k dokonání díla (19,30).

V souhrnu lze říci, že evangelista Jan odpovídá na otázku, jak může člověk dosáhnout pravého života. U něj je to rozhodnutím pro víru, člověk tak přechází ze smrti do života. Podle Jana se v rozhodnutí pro, nebo proti víře uskutečňuje i vlastní soud (3,18–21). Tak je otázkou, zda tradiční poslední soud by byl v tomto případě už druhořadý. S ohledem na skutečnost, že z přítomné povahy spásy byly mnohdy vyvozovány mylné představy, že na jednání v němž by se člověk zodpovídal Kristu, již nezáleží, lze předpokládat, že autor Janova evangelia pokládal za nutné uvést v evangeliu i opakovaný poukaz na vzkříšení v poslední den (5,28–29; 6,44.54).²⁹

Shrnutí teologického záměru je v prvním závěrečném dovětku evangelia. „Ještě mnoho jiných znamení učinil Ježíš před očima učedníků, a ta nejsou zapsána v této knize. Tato však zapsána jsou, abyste věřili, že Ježíš je Kristus, Syn Boží, a abyste věřící měli život v jeho jménu“ (20,30–31). Velká část biblistů se domnívá, že poslední 21. kapitola byla připojena až později, zvláště (21,24–25) připomíná druhý závěr, doplněný vydavateli. Je však jasné, že už v nejstarších rukopisech bylo obsaženo celé Janovo evangelium i včetně poslední kapitoly.³⁰

²⁶ POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 136.

²⁷ POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 136.

²⁸ STRUPPE, Ursula – KIRCHSCHLÄGER, Walter. *Jak porozumět Bibli*. Praha: Vyšehrad, 2000, s. 217.

²⁹ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 41.

³⁰ TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*, s. 119.

2. Kapitola: Vzkříšení Lazara – úvod do tématu

Tématem této práce je příběh o vzkříšení Lazara z 11. kapitoly Janova evangelia (11,1–46), tj. včetně dvojího účinku tohoto znamení na přítomné, někteří uvěřili, jiní to oznámili farizeům (11,45–46). V tomto příběhu je zaznamenán Ježíšův největší zázrak, vzkříšení mrtvého, který byl již čtvrtý den pohřben. Toto znamení předznamenává ještě větší událost, ukazuje na Ježíšovo oslavení ve smrti a zmrtvýchvstání.

Zpráva o vzkříšení Lazara byla, tak jako celé evangelium podrobena kritickému zkoumání a bádání a zejména v minulém století vznikly různé hypotézy ohledně původu a rozsahu textu. Těchto otázek se tato práce dotýká příležitostně v komentářích k příslušným místům.

Pro bližší chápání obsahu textu je důležitý i jeho kontext. Příběh o vzkříšení Lazara je v širším smyslu součástí Bible, v užším evangelíí. Ve své podobě je však zapsán jen v evangeliu podle Jana.

Zda život člověka končí tím, že zemře, nebo jeho život může pokračovat, je jedna z otázek, která trápí člověka od pradávna a objevuje se i ve starozákonních pramenech. Jak se zdá, nejstarší očekávání se upínala k návratům kmenových počátků a k představě spojení umírajících s jejich předky, dlouhý život byl odměnou za ctnost (Gn 25,8). Negativní představy o budoucnosti života lze nalézt v knize Kazatel, kde se říká, že osud lidský, stejně jako zvířat se jeví jako pomíjivost (Kaz 3,19). Je však potřeba vzít v úvahu i další výrok, v němž se duch vrátí k Bohu, který jej dal (Kaz 12,7). Ještě před knihou Kazatel se objevuje v žalmech přesvědčení, že Bůh neopustí ty, kdo žijí podle jeho přikázání a důvěřují mu. Ještě dříve než se v Izraeli začala prosazovat naděje ve vzkříšení, žila zde myšlenka, že spravedlivým nemůže být Boží věrnost přerušena (Žl 16,8–11; 17,15; 49,14–16; 73,24–28). Podle některých výkladů exegeze, se v knize Job objevuje pohled na problém, jak při trvalé Boží blahosklonnosti sloučit život po smrti s netělesnou existencí. Jedná se o obtížně přeložitelnou pasáž: „Já vím, že můj Vykupitel je živ a jako poslední se postaví nad prachem. A kdyby mi i kůži sedřeli, ač zbaven masa, uzřím Boha“ (Job 19,25–26). Tento obtížný text vykládala již Septuaginta a následně v této linii i církevní otcové jako důkaz pro tělesné vzkříšení. Doba Makabejských válek přináší další naděje, které se pojí s představou vzkříšení a nového života pro mučedníky, ale naopak muk pro jejich pronásledovatele i jejich potomstvo. (2 Mak 7,9–36). V širším smyslu je tato myšlenka obsažena v knize Daniel, kde podle chápání překladu z aramejštiny, není vzkříšení omezeno jen na mučedníky, ale vztahuje

se na každého, kdo je „zapsán v knize“ (Dan 12,1–3). Zde se jedná o vzkříšení celé osoby a nejedná se o rozdělení duše a těla, protože v hebrejské antropologii je lidská bytost oduševnělým tělem. V Knize Moudrosti se pod vlivem řecké filosofie pojí naděje na budoucnost s pojmem nesmrtnosti duše, která je zde chápána jako nesmrtnost osobní (Mdr 3,1–7). Tak můžeme hledat výpovědi k pohledům na vzkříšení mrtvých i dále. V Ježíšově době byla představa, že na konci časů přijde všeobecné vzkříšení mrtvých již rozšířená a vyjadřovala víru farizeů, oproti saduceům, kteří vzkříšení mrtvých popírali. Proto jsou v synoptických evangeliích zaznamenány otázky, které kladli saduceové Ježíšovi. Jeho reakce byla jednoznačná. „Velmi se mýlíte!“ (Mk 12,27), těmito slovy ukončil svou odpověď saduceům. Podle Ježíšových slov Bůh není Bohem mrtvých, ale živých. Ježíšova pozornost se soustřeďuje na správné chápání Boží moci, na živý vztah s Bohem, který má určovat lidské jednání.³¹

Rozhodujícím faktorem, že se učení o vzkříšení mrtvých, které bylo v přechodném období druhého chrámu uznáváno Židy jen částečně, stalo základním vyznáním křesťanství, bylo Ježíšovo zmrtvýchvstání, které bylo doloženo svědky a dále předáváno. Zmrtvýchvstalý Ježíš se tak stal měřítkem pro čtení Starého zákona. Ježíš přináší novou situaci, vzkříšení se dostává co centra vyznání víry, identifikuje se s pojmem Boha.³²

V Janově evangeliu, v příběhu o vzkříšení Lazara, je otázka proměny víry farizeů ve vzkříšení mrtvých v poslední den zmíněna při rozhovoru s Martou (11,24–26). Vzkříšení Lazara vede k dalším událostem, které pro tyto otázky otevrou další úhel pohledu.

Před přechodem k hlavnímu tématu práce, je nyní na místě hledání, zda jsou v Bibli zapsány podobné zprávy o vzkříšení.

2.1. Zázračná vzkříšení mrtvých v Bibli

Staří Izraelité se domnívali, že mrtví po smrti žijí dál, ale už to není život v pravém smyslu. Představovali si uzavřený prostor pod zemí, místo ticha a temnoty, podsvětí, které nazývali „šeól.“ Hrob a podsvětí, tvořilo jednotu. Lidé v něm přebývali jako vlastní stíny. V tomto neutěšeném místě uhasínala naděje na život. Déle než jedno tisíciletí Židé nevěřili ve vzkříšení v pozitivním smyslu slova. Rozličné starozákonní

³¹ PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Bible a morálka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010, s. 162–165.

³² RATZINGER, Joseph. *Eschatologie: smrt a věčný život*. Brno: Barrister&Principal, 1996, s. 70.

výpovědi proroků, v nichž se objevuje řeč o vzkříšení, byly míněny spíše obrazně, metaforicky, symbolizovaly především mravní obrodu národa.³³

V souvislosti se studovaným textem je proto nyní možné připomenout následující zázračná vzkříšení mrtvých, zaznamenaná v knihách Starého i Nového zákona, protože v nich lze pozorovat společné styčné prvky. Jsou zde různé typy příběhů o vzkříšení mrtvých, které jsou na různých rovinách, v některých jde o dočasné vzkříšení mrtvých, jiné lze, jak bylo uvedeno, chápat jako symbolické vize.

Ve Starém zákoně, jsou tyto činy spojeny s postavami proroků:

1. Prorok Eliáš křísí syna vdovy ze Sarepty, (1 Král 17,17–24),
2. Prorok Elíša vzkřísil syna Šúnemanky (2 Král 4,18–37),
3. mrtvý muž ožil, když jeho tělo přišlo do styku Elíšovými kostmi (2 Král 13,21);
4. příběh o ožítí suchých kostí – vidění proroka Ezechiela (Ez 37,1–10).

Vzkříšení mrtvých v Bibli nelze srovnat s řeckou představou o nesmrtelnosti duše, nebo s antickými kulty, které jsou inspirovány přírodními cykly, kdy slavnosti jara představují návrat lidí k životu skrze tvůrčí sílu země. Pánem nad životem je v Bibli Bůh. Zázračná vzkříšení mrtvých, která vykonali proroci Eliáš a Elizeus, slouží pro upevnění víry v Boha (1 Král 17,17–24; 2 Král 4,33; 13,21). Význam těchto zázraků je především v mravní oblasti, je pobídkou pro obrácení. Lid se kvůli hříchům podobá těžce nemocnému člověku, který čeká na smrt (srov. Iz 1,5). Pokud se lid obrátí, tak jej Hospodin povolá k životu (srov. Oz 6,1–2).³⁴ Příběh o ožítí suchých kostí je útěšným slovem pro Izraelity ve vyhnanství, které lze přirovnat k suchým kostem, jež může zachránit jen Bůh,³⁵ proto vidění proroka Ezechiela, je symbolická vize, která má na mysli duchovní ožítí národa.

Novozákonní autoři teologicky navazují na starozákonní příklady, na pojetí Boha, který je příčinou těchto zázraků, jejichž účelem je záchrana a spása. V novozákonním pojetí jsou tyto skutky spojeny s osobou Ježíše Krista.

³³ KÜNG, Hans. *Věčný život?* Praha: Vyšehrad, 2006, s. 99–103.

³⁴ ŠPIDLÍK, Tomáš. *Věřím v život věčný, Estatologie*, Olomouc: Refugium, 2007, s. 207–208.

³⁵ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 50.

V evangeliích je popisováno 13 uzdravení,³⁶ z toho tři zázraky vzkříšení mrtvých:

1. vzkříšení Jariovy dcery (Mk 5,21–43; Mt 9,18–26; Lk 8,40–56),
2. vzkříšení syna naimské vdovy (Lk 7,11–17),
3. vzkříšení Lazara (Jan 11,1–46),

V těchto příbězích je popisováno znovuoživení mrtvého člověka, který je navrácen do původního života. Mimo Ježíšovo zmrtvýchvstání, které je však zcela rozdílné, od pouhého znovuoživení mrtvého, lze ještě připomenout tyto zprávy:

1. vzkříšení mnohých zesnulých svatých po Ježíšově ukřižování (Mt 27,52),
2. vzkříšení mrtvé učednice Tabity Petrem (Sk 9,36–43),
3. případ chlapce, který spadl z okna při Pavlově kázání (Sk 20,7–12).

Existují domněnky, že příběh o ožití suchých kostí (Ez 37,1–10) byl podnětem k obraznému líčení otevření hrobů (Mt 27,52), jako doprovod k vyznání setníka o Ježíšově Božství i podle prorokových slov o vyvedení lidu z hrobu.³⁷

V starozákonních příbězích, které jsou spojeny s proroky, se tyto události dějí ve jménu Hospodinově, ve spojitosti s modlitbou, či určitými gesty. Ježíš činí tyto skutky, jako „Syn Boží,“ vyslanec Otce, (Jan 11,41–42), mrtvého člověka povolává zpět do pozemského života.

Tyto biblické zprávy vyjadřují Boží moc probouzet k životu (srov. Mdr 16,13; Jan 5,25–26; 11,25–26). Prvotní církev přisuzovala podobnou moc Ježíšovým vyslancům, Petr oživil Tabitu, Pavel Eutycha. Tyto skutky jsou znamením pro konečné udělení života ve zmrtvýchvstání (srov. Řím 6,4; 1 Kor 15,12–22).³⁸

Ježíš vzkřísil mrtvé, ale přidal zcela nový aspekt, on sám se představil jako počátek tohoto vzkříšení. Prvotní církev pokračovala ve víře ve vzkříšení mrtvých ve světle faktu Ježíšova zmrtvýchvstání. V krátkosti lze ještě připomenout dva novozákonní spisy – Pavla a Jana. V Pavlově listě (Řím 6,1–14) je křest vyložen jako transplantace do Kristovy smrti, zemřít s Kristem znamená mít současně účast na naději vzkříšení. Teologická koncepce je u Pavla konkretizována a vázána na sounáležitost s Bohem. V Janově evangeliu (11,25–26) se teologická koncepce vrací k podobnému pohledu, evangelista ji důsledně převedl na christologii, kdo je ve společenství s Ježíšem, tam

³⁶ BROŽ, Jaroslav. *Studijní texty. Zázraky v Novém zákoně*. <<http://ktf.cuni.cz/~brozj/>>, s. 2 .

³⁷ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 51.

³⁸ STUBMANN, Mathias. *Encyklopedie Bible*. 2. díl. M–Ž. Bratislava: Gemini 1992, s. 692–693.

byly překročeny hranice smrti. U Jana jsou přítomné i odkazy na vzkříšení mrtvých v poslední den (6,39; 6,44–54; 11,24; 12,48). Ráznější kritika, např. Bultmann se domnívá, že jde o dodatky pozdější církevní tradice.³⁹

2.2. Zázraky a evangelia

Zázrak je definován jako jev, který se vymyká zákonům přírody, a proto při něm zasahuje Bůh mimořádným způsobem, je to jev, nad kterým člověk žasne, není přirozeně vysvětlitelný, věřící lidé v něm spatřují Boží zásah, nevěřící pomýšlejí na tajemství přírody, případně klam. V Bibli jsou popisovány různé zprávy o zázracích, Ježíš koná zázraky jako vyslanec Otce a zázraky představují vrcholení jeho prorockého a mesiášského působení.⁴⁰

Zázraky je možné v základním členění rozdělit na vyprávění popisující:

1. uzdravení, v nichž dochází k předání uzdravující síly a uzdravení nemocného, nebo znovuoživení mrtvého,
2. exorcismy, popisující Ježíšův boj s démonem, který posedl nějakého člověka,
3. epifanie, zázraky, v nichž se Bůh zjevuje,
4. záchránění, kdy probíhá vítězství nad přírodními silami, nebo vysvobození z vězení ve Skutcích,
5. obdarování, při němž je odstraněn nedostatek,
6. osvědčení – zázraky, které jsou konány k ospravedlnění slov, nebo jednání.⁴¹

V Markově evangeliu jsou Ježíšovy zázraky ve znamení boje, který svádí se zlem. Do popředí se tak dostává i exorcistická činnost. V Matoušově evangeliu jsou zázraky spojeny s Ježíšovou činností, při níž uzdravoval každou nemoc a každou chorobu v lidu (Mt 4,23). V Lukášově evangeliu se Ježíš dává poznat skrze uzdravování, což shrnují Skutky apoštolů (Sk 10,38). V Janově evangeliu jde o skutečnost, aby zázraky byly pochopeny jako „znamení“ a přijaty vírou. Ježíš si je vědom, že vše koná v souladu s Otcovou vůlí (Jan 5,19; 11,41). Odmítá činit zázraky, jako nějaký divotvůrce, jako důkaz, a pro pouhé uspokojení fyzických potřeb: „Pokud nevidíte zázraky a znamení, neuvěříte“ (Jan 4,48). Proto zázraky záměrně nečiní pro ty, kteří je žádají jako důkazy

³⁹ RATZINGER, Joseph. *Eschatologie: smrt a věčný život*. Brno: Barrister&Principal, 1996, s. 71–73.

⁴⁰ STUBHANN, Mathias, (ed.). *Encyklopedie Bible*, s. 706–707.

⁴¹ BROŽ, Jaroslav. *Studijní texty. Zázraky*, s. 1–4.

pro své uvěření a kteří je požadují se záminkou pro jeho zkoušení. Ježíš, uvádí výtku pro ty, kdo hledají jen hmotný důkaz, a například, jen nasycení (Jan 6,26).⁴²

Hlavní rozdíl u Jana oproti synoptikům je ve funkci víry. U synoptiků víra předchází zázrak (Mt 8,10; Lk 7,9; Mk 7,29; Mt 15,28; Mk 5,34; Mk 10,52). Marek s Matoušem zaznamenávají, že pro nevěru obyvatel Nazareta, tam Ježíš žádný zázrak nemohl učinit (Mk 6,5; Mt 13,58). U Jana je víra důsledkem zázraku, zázrak je cestou k víře, která postupně dozrává. Učedníci uvěřili, protože uviděli zázrak v Káně (Jan 2,11), při vzkříšení Lazara jde o víru učedníků i přítomných. Zázraky ověřují Ježíšovo poslání a jeho jednání ve shodě s Otcem. U Jana však Ježíš ve dvou případech žádá víru před zázrakem (Jan 4,47–50; 11,25–26). Pro vysvětlení byla navržena dvě řešení. Jedno v tomto spatřuje doklad dvou redakčních rovin (M. E. Boismard), druhé označuje tyto dva zázraky jako jediné čisté zázraky uzdravení u Jana, protože víra v nich předchází, zatímco při ostatních je až výsledkem zázraku (G. Theissen, X. Léon–Dufour)⁴³

2.3. Zázraky v Janově evangeliu

Vzkříšení Lazara v Janově evangeliu je jedním z více zázraků, proto je třeba pohlédnout, zda nemá souvislost s ostatními zázraky. Nepočítáme-li prázdný hrob, mnoho jiných znamení, která učinil Ježíš před očima učedníků (20,30–31) a zázračný rybolov (21,6–11), je v Janově evangeliu uvedeno sedm zázraků:

1. proměnění vody ve víno (2,1–12),
2. uzdravení syna královského úředníka (4,43–54),
3. uzdravení chromého u rybníka Bethesda (5,1–15),
4. první rozmnožení chlebů (6,11–15),
5. chůze po jezeře (6,16–21),
6. uzdravení slepého od narození (9,1–41),
7. vzkříšení Lazara (11,1–46).

⁴² GNILKA, Joachim. *Ježíš Nazaretský – poselství a historie*, s. 104–107.

⁴³ BROŽ, Jaroslav. *Zázraky*, s. 5–6.

Z těchto sedmi zázraků, jsou tři i u synoptiků: ⁴⁴

- uzdravení syna královského úředníka (Mt 8,5–13); setníkova otroka (Lk 7,1–10),
- první rozmnožení chlebů (Mt 14,13–21; Mk 6,32–44; Lk 9,10–17),
- chůze po jezeře (moři) (Mt 14,22–33; Mk 6,45–52).

Čtyři se nacházejí jen u Jana:

- proměnění vody ve víno (2,1–12),
- uzdravení chromého u rybníka Bethesda (5,1–15),
- uzdravení slepého od narození (9,1–41),
- vzkříšení Lazara (11,1–46).

Po úvodním prologu, svědectví Jana Křtitele a povolání učedníků, začíná Ježíš své veřejné působení na svatbě v Káně Galilejské zázračným obdarováním v nastalé nouzi. Na nepřímou prosbu své matky činí první zázrak „znamení.“ I když ještě nepřišla jeho hodina (2,4), proměnění vodu ve víno. V důsledku tohoto zázračného obdarování jeho učedníci v něho uvěřili (2,11), ale potom se Ježíš vydává do Jeruzaléma, kde se účastní svátků, kde dochází k častým sporům ohledně jeho identity (2,18; 5,18; 7,12; 10,19–21; 10,33). Evangelista zdůrazňuje skutečnost, že Ježíš koná vůli Otcovu (4,34; 5,30) je jedno s Otcem (10,30) a Otec určuje jeho hodinu působení (17,1).

V porovnání prvního a posledního Ježíšova zázraku v Janově evangeliu, jsou již při prvním „znamení“ na svatbě v Káně Galilejské přítomné symbolizující obraty, např. „ještě nepřišla má hodina“ (2,4) a Ježíš se zprvu k nepřímo vyslovené prosbě staví jakoby odmítavě, podobně i (11,6). V Káně jde o víru učedníků a zjevení slávy Boží (2,11), podobně i u vzkříšení Lazara, nemoc není k smrti, ale k slávě Boží, Syn Boží bude skrze ni oslaven (11,4.40), Ježíšovi jde o víru učedníků i přítomných (11,15.45).

V Janově evangeliu probíhají zázračná „znamení“ v situaci, která je spojena s nějakou potřebou, nedostatkem, strachem, případně utrpením. Ježíš do těchto situací přichází a nedostatky svou mocí překovává, jsou zjevením jeho slávy (2,11), a tak proměňuje svatební hostinu, v níž se nedostává vína, v hostinu s nadbytkem vína (2,1–12), nemocným dává plné uzdravení, při nebezpečné (4,43–54), nebo dlouhodobé nemoci (5,1–15), sytí hladovějící zástup (6,1–15), proměňuje strach učedníků v jistotu (6,16–21), mění temnotu ve světlo, když navrácí zrak slepému od narození (9,1–41)

⁴⁴ STRUPPE, Ursula. *Úvod do Starého a Nového zákona*, s. 217.

a při posledním zázraku vrací zpět do života mrtvého přítele Lazara, který byl již čtyři dny pohřben (11,1–46). Shrnutí příčiny těchto událostí je možné v evangeliu najít ve výrocích „já jsem,“ v nichž Ježíš zjevuje kým je.⁴⁵

Při vzkříšení Lazara, se Ježíš představuje jako vzkříšení a život, jako ten, kdo je schopen překonat smrt (11,25–26).

2.4. Kontext příběhu vzkříšení Lazara

Jak již bylo uvedeno, vzkříšení Lazara je zapsáno jen v Janově evangeliu a v kontextu mu přímo předchází v 9. kapitole uzdravení slepého od narození a v 10. kapitole podobenství o dobrém pastýři. V 9. kapitole Ježíš uzdravil slepého od narození, v 11. kapitole vzkřísil mrtvého Lazara, který byl již čtvrtý den v hrobě. Je zřejmé, že intenzita Ježíšových zázraků se zvyšuje.

9. kapitola začíná tím, že Ježíš uviděl cestou člověka, který byl od narození slepý. Ještě než dochází k samotnému ději, učedníci se Ježíše zeptali na příčinu tohoto stavu slepoty, kdo zhřešil, zda slepec sám, nebo jeho rodiče. V otázce učedníků se zobrazuje názor, že existuje přímá spojitost mezi činy člověka a tím, jak se mu daří (srov. Ez 18,2). S tímto názorem vede spor kniha Job. Proto Ježíš odpovídá učedníkům: „Nezhřešil ani on, ani jeho rodiče, je slepý, aby se na něm zjevily skutky Boží“ (9,3). Podobně Ježíš hovoří i před vzkříšením Lazara (11,4). Na uzdravení tohoto slepce se má ukázat, že Ježíš není nějakým divotvůrcem, ale že dokáže vrátit zrak slepému od narození, učinit jej vidoucím, protože je světlem světa a skrze něho tak lidé mohou přijmout pravý život, pokud se mu otevřou (srov. 1,4.5.9.12.13; 8,12). Moc temnoty a nevíry se snaží plnění tohoto úkolu zabránit (9,4). V tomto zázraku jde o více, než tělesnou slepotu, zde je zobrazen spor mezi světlem a temnotou, mezi vírou a nevírou. Ježíš současně připomíná, že je potřeba pracovat, dokud je den a skutečnost, že je světlo světa (9,4–5). Podobně se s obrazy dne a noci, světla a tmy setkáváme i v příběhu o vzkříšení Lazara (11,9–10). Vzhledem k tomu, že k zázraku došlo v sobotu, popudila tato skutečnost farizeje, kteří jej obvinili z porušení sabatu, protože ten den bylo zákonem zakázáno cokoli dělat. Řešili při tom otázku, kým je Ježíš a zda byl vůbec

⁴⁵ PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Bible a morálka*, s. 65.

onen člověk slepý. Dochází k následnému nepřijetí Ježíše jako Mesiáše. V tomto příběhu lze spatřit i symbolický poukaz na křest, kterým je mytí v rybníku Siloe (9,7).⁴⁶

V 10. kapitole se Ježíš představuje jako dveře do ovčince, skrze které lze vcházet a vycházet, jako dobrý pastýř, který dává život za své ovce, za jehož hlasem ovce jdou (10,3–4). Řeč o dobrém pastýři vedla k roztržce mezi Židy (10,19–21). Proto od Ježíše žádali: „Jsi-li Mesiáš, řekni nám to otevřeně!“ (10,24). Ježíš v odpovědi připomíná nevěru Židů a skutky, které o něm vydávají svědectví. „Skutky, které činím ve jménu Otce, ty o mně vydávají svědectví. Ale vy nevěříte, protože nejste z mých ovcí. Moje ovce slyší můj hlas, já je znám, jdou za mnou a já jim dám věčný život: nezahynou navěky a nikdo je z mé ruky nevyrvé ... “ (10,25–30). Tato slova jsou příslibem věčného života, pro jeho ovce, tematika života věčného pokračuje v příběhu o vzkříšení Lazara. Tato řeč opět vyvolává další reakce a vede k úmyslu Židů Ježíše ukamenovat pro rouhání, že tvrdí, že je Bůh (10,31–39).

Ježíš této snaze zmocnit se ho uniká a odebírá za Jordán, vrací se na místa, kde dříve křtil Jan. Tam mnoho lidí v Ježíše uvěřilo a současně jej na tomto místě zastihla zpráva o Lazarově nemoci.

V 11. kapitole následuje příběh o vzkříšení Lazara, který bude blíže rozebrán v následující kapitole této práce. Tento zázrak se stane bezprostředním podnětem k rozhodnutí velerady, že Ježíše usmrtí (11,47–53), dále následuje 12. kapitola a pomazání v Betanii za přítomnosti vzkříšeného Lazara, které je předobrazem pomazání ukřižovaného. Tento příběh je předznamenám (11,2).

Tyto kapitoly připravují na další následující ještě větší „znamení“, Ježíšovo oslavení ve smrti a vzkříšení = zmrtvýchvstání.

⁴⁶ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 57.

3. Kapitola: Vzkříšení Lazara – souvislosti a exegeze

3.1. Úvod k exegezi textu.

Na začátku této kapitoly uvádím text perikopy o vzkříšení Lazara (11,1–46) z českého ekumenického překladu Bible:

¹Byl nemocen jeden člověk, Lazar z Betanie, z vesnice, kde bydlela Marie a její sestra Marta. ²To byla ta Marie, která pomazala Pána vzácným olejem a nohy mu otřela svými vlasy; a její bratr byl nemocen. ³Sestry mu vzkázaly: „Pane ten, kterého máš rád, je nemocen.“ ⁴Když to Ježíš uslyšel, řekl: „Ta nemoc není k smrti, ale k slávě Boží, aby Syn Boží byl skrze ni oslaven.“ ⁵Ježíš Martu, její sestru i Lazara miloval. ⁶Když uslyšel, že je Lazar nemocen, zůstal ještě dva dny na tom místě, kde byl. ⁷Teprve potom řekl učedníkům: „Pojďme opět do Judska!“ ⁸Učedníci mu řekli: „Mistře, není to dávno, co tě chtěli Židé kamenovat, a zase tam chceš jít?“ ⁹Ježíš odpověděl: „Což nemá den dvanáct hodin? Kdo chodí ve dne, neklopýtne, neboť vidí světlo tohoto světa. ¹⁰Kdo však chodí v noci klopýtá, protože v něm není světla.“ ¹¹To pověděl a dodal. „Náš přítel Lazar usnul. Ale jdu ho probudit.“ ¹²Učedníci mu řekli: „Pane spí-li, uzdraví se.“ ¹³Ježíš mluvil o jeho smrti, ale oni mysleli, že mluví o pouhém spánku. ¹⁴Tehdy jim Ježíš řekl přímo: „Lazar umřel.“ ¹⁵A jsem rád, že jsem tam nebyl, kvůli vám, abyste uvěřili. Pojďme k němu!“ ¹⁶Tomáš, jinak Didymos, řekl ostatním učedníkům: „Pojďme i my, ať zemřeme spolu s ním!“ ¹⁷Když Ježíš přišel, shledal, že Lazar je již čtyři dny v hrobě. ¹⁸Betanie byla blízko Jeruzaléma, necelou hodinu cesty, ¹⁹a mnozí z Židů přišli k Martě a Marii, aby je potěšili v zármutku nad jejich bratrem. ²⁰Když Marta uslyšela, že Ježíš přichází, šla mu naproti. Marie zůstala doma. ²¹Marta řekla Ježíšovi: „Pane, kdybys byl zde, nebyl by můj bratr umřel.“ ²²Ale i tak vím, že začkoli požádáš Boha, Bůh ti dá.“ ²³Ježíš jí řekl: „Tvůj bratr vstane.“ ²⁴Řekla mu Marta: „Vím, že vstane při vzkříšení v poslední den.“ ²⁵Ježíš jí řekl: „Já jsem vzkříšení a život. Kdo věří ve mne, i kdyby umřel, bude žít.“ ²⁶A každý kdo žije a věří ve mne, neumře navěky. Věříš tomu?“ ²⁷Řekla mu: „Ano Pane. Já jsem uvěřila, že ty jsi Mesiáš, Syn Boží, který má přijít na svět.“ ²⁸S těmi slovy odešla, zavolala svou sestru Marii stranou a řekla jí: „Je tu mistr a volá tě.“ ²⁹Jak to Marie uslyšela, rychle vstala a šla k němu. ³⁰Ježíš totiž dosud nedošel do vesnice, ale byl ještě na tom místě, kde se ním Marta setkala. ³¹Když viděli Židé, kteří byli s Marií v domě a těšili ji, že rychle vstala a vyšla, šli za ní; domnívali se, že jde ke

hrobu, aby se tam vyplakala. ³² *Jakmile Marie přišla tam, kde byl Ježíš, a spatřila ho, padla mu k nohám a řekla: „Pane, kdybys byl zde, nebyl by můj bratr umřel.“* ³³ *Když Ježíš viděl, jak pláče a jak pláčou i Židé, kteří přišli s ní, v Duchu se rozhorlil a vzrušen* ³⁴ *řekl: „Kam jste ho položili?“ Řekli mu: „Pane, pojď se podívat!“* ³⁵ *Ježíšovi vstoupily do očí slzy.* ³⁶ *Židé říkali, „Hle jak jej miloval!“* ³⁷ *Někteří z nich však řekli: „Když otevřel oči slepému, nemohl způsobit, aby tento člověk neumřel?“* ³⁸ *Ježíš, znovu rozhorlen, přichází k hrobu, byla to jeskyně a na ní ležel kámen.* ³⁹ *Ježíš řekl: „Zvedněte ten kámen!“ Sestra zemřelého Marta mu řekla: „Pane už je v rozkladu, vždyť je to čtvrtý den.“* ⁴⁰ *Ježíš jí odpověděl: „Neřekl jsem ti, že uvidíš slávu Boží, budeš-li věřit?“* ⁴¹ *Zvedli tedy kámen. Ježíš pohlédl vzhůru a řekl: „Otče děkuji ti, žes mě vyslyšel.* ⁴² *Věděl jsem sice, že mě vždycky slyšíš, ale řekl jsem to kvůli zástupu, který stojí kolem, aby uvěřili, že ty jsi mě poslal.“* ⁴³ *Když to řekl, zvolal mocným hlasem: „Lazare, pojď ven!“* ⁴⁴ *Zemřelý vyšel, měl plátnem svázaný ruce a nohy a tvář zahalenou šátkem. Ježíš jim řekl: „Rozvažte ho a nechte odejít!“* ⁴⁵ *Mnozí z Židů, kteří přišli k Marii a viděli co učinil, uvěřili v něho.* ⁴⁶ *Ale někteří šli k farizeům a oznámili jim, co učinil.*

Zpráva o vzkříšení Lazara, mrtvého muže, který byl již čtvrtý den pohřben, popisuje Ježíšův největší zázrak. Ježíš toto znamení vykonal ke konci svého veřejného působení. Paradoxně se stalo podnětem k rozhodnutí velerady, že má Ježíš zemřít (11,47–52). Podle evangelisty ukazuje toto znamení na Ježíše, který je sám vzkříšení a život (11,25).⁴⁷ Příběh o vzkříšení Lazara vyjadřuje Ježíšovo setkání s majestátem smrti a naznačuje možnost jejího překonání. Proto byl uváděn jako příklad Ježíšovy moci nad smrtí, jako argument ve prospěch tělesného vzkříšení.⁴⁸

O vzniku, původu a rozsahu tohoto příběhu existující různé hypotézy, od dob osvícenství byl několikrát vysloven názor, zda se Lazarův příběh skutečně stal, jestli není něčím jako mýtus, nebo ilustrací ke slovům „Já jsem vzkříšení a život“ (11,25).⁴⁹ Někteří badatelé hledají vnitřní souvislost a možné svérázné rozvinutí příběhu chudého Lazara (Lk 16,19–31).⁵⁰ V nedávné minulosti byl podroben zkoumání i s ohledem na druh a původ textu.

⁴⁷ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 110.

⁴⁸ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 54.

⁴⁹ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 68.

⁵⁰ POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 133.

Tato práce se dále zaměřuje na evangelijní příběh, na jeho původ, literární a teologický charakter, členění, strukturu, souvislosti, výklad, význam v dějinách a následně i spirituální rozměr textu, duchovní poselství.

3.2. Původ textu Lazarova příběhu

Někteří badatelé se domnívají, že původní verze byla součástí pramene, ze kterého evangelista čerpal a text měl kratší podobu, podobně jako příběhy o vzkříšení mrtvých v synoptických evangeliích (Mk 5,22–24.35–43; Lk 7,11–17).

Následující kratší text rekonstrukce podle J. Beckera,⁵¹ je možnou hypotézou Lazarova evangelijního příběhu:

¹Onemocněl Lazar z Betanie, z vesnice Marie a její sestry Marty ... ³Sestry pro něj poslaly a vzkázaly (mu): Pane, hled' ten, kterého máš rád je nemocný ... ¹⁷Když Ježíš přišel, našel ho, když už čtyři dny ležel v hrobě ... ³⁸Hrobem však byla jeskyně a před ní ležel kámen. ³⁹Ježíš řekl: Odstraňte kámen! ... ⁴¹Tu kámen odvalili ... ⁴³A ... zvolal mocným hlasem: Lazare vyjdi! ⁴⁴Zemřelý vyšel, zabalen na rukou a nohou plátny, a obličej měl zakrytý rouškou. Ježíš jim řekl: Rozvažte ho a nechte odejít!“

Podle této teorie autor Janova evangelia zpracoval a rozšířil předpokládanou kratší předlohu. Do nového textu by především patřil rozhovor s Martou, při němž Ježíš vyslovuje slova sebezjevení a který je teologicky nejvýznamnější částí příběhu. Proto tato skutečnost vede k domněnce, že evangelium bylo psáno pro obec věřících a tak se zde dostávají ke slovu vnitřní otázky janovské obce o správném chápání vzkříšení mrtvých.⁵²

Současné badatelé předpokládají, že autor vycházel z ústních a písemně zachycených dílčích zpráv, které zpracoval. Všimají si jednotného stylu, kterým je text psán a styčných bodů se synoptickými evangelií v příbězích o Ježíšově pomazání (Mk 14,3–9; Mt 26,6–13; Lk 7,36–50) vůči Janovi. Zajímavou skutečností je, že pokud očištění z malomocenství v Bibli platilo za vzkříšení z mrtvých (srov. 2 Král 5,7), tak zde mohou existovat možné hypotetické společné základy příběhu se synoptiky, podobně jak již bylo uvedeno i s podobenstvím o boháčovi a chudákovi Lazarovi, který lehával u domu boháče.⁵³ V (Lk 16,19–31) však není zpráva o tom, zda tento chudák

⁵¹ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 110.

⁵² PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 111.

⁵³ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 67.

byl malomocný. V hypotetické rovině tak zůstává předpoklad možného volného zpracování synoptických motivů, nebo již existujícího písemného pramene „znamení.“

3.3. Literární a teologický charakter

Zpráva o vzkříšení Lazara je vyprávění o zázraku. Podobné zprávy, které bychom mohli vzájemně porovnat, jsou příběhy o vzkříšení mrtvých v Bibli. Příklady jsou uvedeny v předcházejícím textu. V knihách Královských jsou popisovány příběhy, které jsou spojeny s proroky Elijášem a Elíšou. Vzkříšení mrtvých zde probíhá spolu s určitými gesty a modlitbou, ale otázky života a smrti zde nejsou rozebírány, podobně jako při činech Petra a Pavla, které jsou zachyceny ve Skutcích apoštolů.

Našemu příběhu je blízké vyprávění o vzkříšení jediného syna Naimské vdovy (Lk 7,11–17), kdy je Ježíšovi této ženy líto, v Lazarově příběhu je silně vzrušen. V Lukášově příběhu se Ježíš dotýká már, na kterých mrtvého nesli a mocí svého slova syna vdovy vzkřísil (Lk 7,14). Zde se ale Ježíš přímo netáže na víru, tak jako při vzkříšení Lazara, při němž je přítomné téma víry a života, které je ve vzájemném vztahu (Jan 11,25–27). Lazarovo vzkříšení probíhá následně mocí Ježíšova slova (Jan 11,43). Při porovnání příběhu o vzkříšení Jairovy dcery, Ježíš vzal dívku za ruku a ona vstala (Mk 5,21–43), nebo vzal za ruku a oslovil (Mt 9,18–26; Lk 8,40–56), současně je v tomto příběhu přítomné téma víry ve vloženém příběhu o uzdravení ženy s krvotokem (Mk 5,34; Mt 9,22; Lk 8,48). Podobnost s příběhem o vzkříšení Lazara je i v tom, že se zde hovoří o smrti, jako o spánku (Mk 5,39; Jan 11,11). Ovšem smysl těchto slov může být odlišný.⁵⁴

Jan rozebírá otázku života a smrti a podobně jako celém evangeliu, tak i v Lazarově příběhu má řada výroků symbolický, hlubší smysl. Například výraz „spát“ zde představuje „být mrtev,“ (11,13) „probudit“ znamená „probudit ze smrti“ (11,11). Slovo „zemřít“ znamená jednou konec pozemského života (11,13–14.16.21.25), na jiných místech je míněna smrt věčná, její překonání (11,4; 11,26). Současně i význam slova „život“ (11,25–26) je dvojí. Jeden znamená život věčný: „kdo věří ve mne i kdyby umřel, bude žít“ (11,25), druhý je život pozemský „a každý kdo žije a věří ve mne neumře navěky“ (11,26).⁵⁵ Protože v tomto pozemském životě se člověk může setkat s Ježíšem, který je vzkříšení a život. Skrze toto setkání a tím, že uvěří v Ježíše Syna

⁵⁴ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 64–65.

⁵⁵ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 61–62.

Božího i získat nepomíjející život, neumře navěky.⁵⁶ Výraz „neumře navěky“ (11,26) má stejný význam jako „bude žít“ (11,25). Ježíš odvádí pozornost od apokalyptických očekávání a zaměřuje se na přítomnost, k rozhodnutí pro život dochází přijetím víry.⁵⁷

Čtenáře může překvapit, že Ježíš nevěnuje okamžitou pozornost Lazarově nemoci, ale evangelistovi nejde jen o biologický život, zde jde o původ a smysl života vůbec. Tato zpráva o zázraku, má současně i hlubší dimenzi, která překračuje pouhé vzkříšení mrtvého, tj. návrat zpět do pozemského života. Současně jde i o víru, a tím i o život, o překonání věčné smrti, toto znamení předznamenává Ježíšovo vzkříšení a oslavení, v němž sám sebe projeví „jako vzkříšení a život“ (11,25).⁵⁸

Jakob Kremer v knize *Budoucnost zemřelých*⁵⁹ upozorňuje na skutečnost, že příběh vykazuje i znaky beletrizující literatury, které jej odlišují od pouhé protokolární zprávy. Známkou toho je, že autor zachycuje a názorně vypráví to, co pokládá za důležité. Zázrak podobného rozsahu, vzkříšení mrtvého člověka, který byl již čtvrtý den v hrobě, přesahuje ostatní podobná vzkříšení mrtvých. Současně je zde použita formulace slov Ježíšova sebezjevení, která je klíčovým sdělením. Teologický obsah těchto slov „Já jsem vzkříšení a život“ (11,25), Martino vyznání (11,27) a Ježíšova modlitba (11,41) jsou zaměřeny na čtenáře a prozrazují, že tato slova mají zřejmě význam pro autorovu obec. Další náznak beletrizujícího prvku lze nalézt u obou zpráv o Ježíšově psychickém vzrušení (11,33.38). Autor zde názorně poukazuje na Ježíšovo střetnutí se smrtí, které se podobně nachází v jiných vyprávěních o Getsemanských událostech (Mk 14,33; Žid 5,7; Jan 12,27). Současně je podstatné, že příběh zachycuje několik časových rovin. Zachycuje událost těsně před Ježíšovou smrtí, zároveň se však vztahuje k událostem po roce 70, kdy mnozí ze zmiňovaných „Židů“ vyloučili současníky autora ze svého společenství. Tak autor odlišuje tyto Židy od Ježíše, učedníků a ostatních účastníků, kteří byli také Židé. V pohledu tohoto časového horizontu se tak Ježíšova slova netýkají pouze přítomných, v některých případech chybí přímé označení adresáta (11,44), ale obracejí spíše na čtenáře. Podobně výzvy a formulace je možné chápat nadčasově pro všechny oslovené křesťany. Vyvolání mrtvého z hrobu tak poukazuje na eschatologické vzkříšení, jímž je Lazarovo vzkříšení jen nedokonalým obrazem.⁶⁰ Vzkříšení Lazara na rozdíl od zmrtevýchvstání, znamená v tomto případě návrat Lazara

⁵⁶ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 68.

⁵⁷ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 114.

⁵⁸ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 110–112.

⁵⁹ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 62–63.

⁶⁰ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 62–63.

do původního života, zatímco zmrtevýchvstání, resp. eschatologické probuzení, naproti tomu znamená nový začátek a vítězství nad smrtí a nový konečný řád věcí.⁶¹ V obecném smyslu lze tento text zařadit k ostatním příběhům o vzkříšení mrtvých, ale při bližším pohledu se jedná o „příběh o znamení“, které Ježíš učinil, v němž se Ježíš zjevuje jako ten, kdo přináší život.⁶²

Zpráva o vzkříšení Lazara je celek, který má promyšlenou stavbu se dvěma vrcholy:

1. Ježíšovo sebezjevení „Já jsem vzkříšení a život“ (11,25–26),
2. Vzkříšení mrtvého (11,43–44).

Ježíšovo jednání má vzbudit víru, jak učedníků (11,15), tak i přítomných (11,42) a vede k slávě Boží k oslavení Božího Syna (11,4.40). Současně příběh o vzkříšení Lazara lze chápat jako most mezi dvěma částmi evangelia,⁶³ který spojuje „knihu znamení“ a „knihu slávy.“ V „knize znamení“ jsou zaznamenány Ježíšovy zázraky, které jsou znameními pro víru, vzkříšení Lazara vede k dalšímu pokračování děje, který popisuje „kniha slávy“ a je naplněn v Ježíšově oslavení.

V souhrnu je možné konstatovat, že evangelista popisuje největší Ježíšův zázrak a současně zachycuje Ježíšovo setkání s majestátem smrti a možnosti jejího překonání. Předznamenává ještě větší události, které následují.

3.4. Vzkříšení Lazara – členění a struktura textu

Zde uvádím členění textu, které navrhuje Jakob Kremer.⁶⁴ Textovou kompozici Lazarova příběhu (11,1–46) lze zřetelně rozčlenit na vyprávění (V), přímé řeči (Ř) a vypravěčovy komentáře (K):

Úvod/ expozice (v. 1–5)

Jméno a bydliště nemocného (v. 1) V

O jeho sestře Marii (v. 2) K

Vzkaz sester Ježíšovi (v. 3) V+ Ř

Ježíšovo negativní a pozitivní hodnocení nemoci (v. 4) V + Ř

O Ježíšově lásce k sestrám a Lazarovi (v. 5) K

⁶¹ STUBMANN, Matthias. (ed.). *Encyklopedie Bible*, s. 692–693.

⁶² KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 66.

⁶³ BROWN, Raymond. *An Introduction to the New Testament*, s. 349–350.

⁶⁴ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 58–61.

Ježíšův dvojitý rozhovor s učedníky (v. 6–16)

1. Ježíš zprvu zůstává na místě (v. 6) V

Ježíš se rozhoduje jít trpět do Judska (v. 7) V + Ř

Učedníci poukazují na nebezpečí, které tam hrozí (v. 8) V + Ř

Ježíšova odpověď: obrazná řeč o dvanácti hodinách dne

a o chození ve světle a ve tmě (v. 9–10) V + Ř

2. Ježíš mluví o Lazarově spánku a o svém úmyslu jej probudit (v. 11) V + Ř

Poznámka učedníků o spánku jako příznaku uzdravování (v. 12) V + Ř

O Ježíšově způsobu řeči a jeho mylném pochopení (v. 13) K

Ježíš mluví otevřeně o Lazarově smrti a o významu své

nepřítomnosti: výzva k odchodu (v. 14–15) V + Ř

Tomášova reakce (v. 16) V + Ř

Ježíšův příchod do Betanie a jeho setkání s Martou (v. 17–27)

Ježíšův příchod čtyři dny po pohřbu (v. 17) V

O poloze Betanie (v. 18) K

Přítomnost mnoha Židů (v. 19) V

Marta přichází k Ježíšovi (v. 20) V

Marta lituje Ježíšovy nepřítomnosti; vyjadřuje svou důvěru (v. 21–22) V + Ř

Ježíšův příslib vzkříšení (v. 23) V + Ř

Martina interpretace tohoto příslibu (v. 24) V + Ř

Ježíš mluví sám o sobě a o svém významu pro věřící (v. 25–26a) V + Ř

Otázka Martě (v. 26b) Ř

Martino vyznání víry (v. 27) V + Ř

Ježíšovo setkání s Marií (v. 28–37)

Marie se dovídá o Ježíšově příchodu (v. 28) V + Ř

Marie spěchá k Ježíšovi (v. 29) V

O místě setkání s Martou (v. 30) K

Přítomní Židé následují Marii (v. 31) V

Marie padá před Ježíšem a lituje jeho nepřítomnosti (v. 32) V + Ř

Ježíšovo rozhorlení (v. 33) V

Ježíš se ptá na hrob (v. 34a) V + Ř
Odpověď přítomných (v. 34b) V + Ř
Ježíšovy slzy (v. 35) V
Židé je posuzují dvojím způsobem (v. 36–37) V + Ř

Vzkříšení již pohřbeného (v. 38–44)

Příchod ke hrobu a opětovné rozhorlení (v. 38a) V
O hrobě (v. 38b) K
Ježíš rozkazuje odstranit kámen (v. 39ab) V + Ř
Martina námitka (v. 39cde) V + Ř
Ježíš poukazuje na svůj dřívější příslib (v. 40) V + Ř
Odstranění kamene (v. 41a) V
Ježíšova modlitba (v. 41bc.42) V + Ř
Ježíšovo hlasité zvolání (v. 43) V + Ř
Mrtvý vychází z hrobu (v. 44 abc) V
Ježíš rozkazuje vzkříšeného rozvázat (v. 44 de) V + Ř

Závěr (v. 45–46)

Dvojí účinek na přítomné Židy (v. 45–46) V

Při rozboru textu je zřejmé, že jednotlivé úseky jsou vždy zakončeny větou, kterou je možné chápat jako apel, který není výzvou jen pro přítomné účastníky zázraku, ale pravděpodobně i pro čtenáře. Jedná se o výzvy mít v sobě světlo (v. 10), zemřít (v. 16), věřit (v. 26), případně k zaujetí určitého postoje, nebo stanoviska, například k Ježíšovým slzám (v. 36), k mocnému činu (v. 45), podobný význam je spatřován i v pokynu k „rozvázání“ (v. 44 de).⁶⁵

⁶⁵ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 58–61.

3.5. Vzkříšení Lazara – rozbor textu

Pro rozbor textu tohoto příběhu jsem použila několik pramenů, jak uvádím dále v poznámkách. Jako podstatný zdroj výklad Francise J. Moloneye,⁶⁶ v knize *Evangelium podle Jana*, kde je použit překlad liturgického textu V. Bognera, v této práci pro následující vymezení textu uvádím překlad z českého ekumenického překladu Bible. Přímé rozebírání rozdílnosti těchto překladů není předmětem této práce.

Zpráva o nemoci Lazara z Betanie zastihuje Ježíše za Jordánem, na místě, kde dříve křtil Jan, kam se odebral po pokusu Židů, jej ukamenovat. „A mnoho lidí tam v Ježíše uvěřilo (10,40).

Úvod/expozice: osoby, místo, situace (v. 1–5)⁶⁷

¹ *Byl nemocen jeden člověk, Lazar z Betanie, z vesnice, kde bydlela Marie a její sestra Marta.*

Příběh začíná informací o nemoci Lazara z Betanie, kde bydlely i jeho sestry Marie a Marta. Evangelista zde uvádí jména tří osob, místo a situaci v níž se nacházeli. Jméno Lazar, hebrejsky Eleazar, v překladu „Bůh pomohl“ se vyskytuje i ve Starém zákoně a je uváděno na 64 místech.⁶⁸ Lazar je počtená varianta hebrejského jména Eleazar, které neslo 7 biblických postav. Eleazar byl například třetí Áronův syn, nástupce v úřadě nejvyššího kněze v době přechodu pouští Izraele do Egypta (Nm 20,25–29). Takto se jmenoval i bratr Judy Makabejského, vůdce židovského povstání (1 Mak 2,5) a o století dříve generál krále Davida (2 Sam 23,9). Eleazar byl i mučedník, znalec Zákona, pokročilého věku, který odmítl jíst zakázané vepřové maso, i třeba jen naoko, když helénisté chtěli využít jeho příkladu, aby Židé přijali pohanské zvyky (2 Mak 6,18–31).⁶⁹

V Novém Zákoně je jméno Lazar uvedeno ve dvou evangeliích. V Lukášově evangeliu, v podobenství o boháči a Lazarovi (Lk 16,19–31), je to chudák Lazar, který ležal u domu boháče. Lazar zemřel, potom i boháč, Lazar byl přenesen

⁶⁶ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2009, s. 347–364.

⁶⁷ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 58–61.

⁶⁸ BIČ, Miloš. – SOUČEK, J. B. *Biblická konkordance*. 1.díl. A–K. Praha: Kalich 1961, s. 440.

⁶⁹ RAVASI, Gianfranco. *Biblické postavy: liturgický rok s osobnostmi*: Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství 2009, s. 191–193.

k Abrahámovi, ale boháč končí v pekle. Na rozdíl od boháče, má zde tento chudák jméno a v Ježíšových podobenstvích je jedinou postavou, která je nazvána vlastním jménem.⁷⁰ V Janově evangeliu je to Ježíšův přítel Lazar, bratr Marie a Marty, který je zde uváděn na dvou místech (11,1–43; 12,1–17). Někteří autoři spatřují v příběhu o vzkříšení Lazara vnitřní rozvinutí příběhu chudého Lazara z Lukášova evangelia.⁷¹

Ježíšův přítel Lazar bydlel v Betanii, která se nachází přibližně 3 km jižně od Jeruzaléma.⁷² Zde se dosud ukazuje jeho dům. Podle písemných zmínek Ježíš často v blízkosti Jeruzaléma pobýval (Jan 18,2; 12,1–2; Lk 21,37; 22,39).⁷³

Marie a Marta, jak bylo zmíněno, byly Lazarovy sestry. Ženy těchto jmen jsou uváděny též v (Lk 10,38–42). Otázkou je, zda se v obou evangeliích jedná o tytéž osoby. V Lukášově evangeliu Marta obsluhovala Ježíše a když uviděla, že její sestra sedí u Ježíšových nohou a poslouchá jeho slovo, požádala o Mariinu pomoc, Ježíš ji však odpověděl „Marto, Marto, děláš si starosti a trápíš se pro mnoho věcí. Jen jednoho je třeba. Marie volila dobře; vybrala si to, oč nepřijde“ (Lk 41–42). O dalších členech rodiny se evangelista Lukáš nezmiňuje. V Janově evangeliu jsou z rodiny jmenování Lazar a sestry Marie a Marta.

² *To byla ta Marie, která pomazala Pána vzácným olejem a nohy mu otřela svými vlasy; a její bratr byl nemocen.*

Marie je ve verši 2 představena jako ta, které pomazala Pána vzácným olejem a nohy mu otřela svými vlasy. Zde se popisuje událost, k níž už došlo, ale příběh se o ní dosud nezmiňuje, k této události dojde až v následující kapitole (12,1–7). Většina komentátorů považuje tuto větu za vsuvku, za záměrnou literární techniku, které se říká „mezera“, nebo „přerušeni“, čímž se vytváří určité napětí, čtenář musí pokračovat dál, aby tuto mezeru doplnil.⁷⁴ Mezitím se čtenář dozví, co učiní Ježíš a jak zareaguje jeho okolí. Příběh o pomazání Ježíše je zachycen i u synoptiků, kdy jej v Betanii pomazala jedna žena v domě „Šimona Malomocného“ (Mk 14,3–9; Mt 26,6–13) a v (Lk 7,36–50) byla tou ženou hříšnice, která Ježíše pomazala v domě farizea, který se jmenoval „Šimon.“⁷⁵

⁷⁰ RAVASI, Gianfranco. *Biblické postavy: liturgický rok s osobnostmi*, s. 33.

⁷¹ POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*, s. 133.

⁷² PORSCHE, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 110.

⁷³ NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. 1. díl A – P. Praha: Kalich 1992, s. 370.

⁷⁴ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 347.

⁷⁵ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 67.

³ *Sestry mu vzkázaly: „Pane ten, kterého máš rád, je nemocen.“*

Vyprávění pokračuje veršem 3, ve kterém sestry poslaly Ježíšovi vzkaz, ve kterém jej oslovují „Pane“ a o svém bratrovi sdělují, že je nemocen. Tato zpráva je nepřímou prosbou o pomoc, v níž je zdůrazněn Ježíšův vztah k Lazarovi, ve slovním výrazu „ten, kterého máš rád.“⁷⁶ Proto je zřejmé, že sestry očekávaly pomoc. Obrat, který vyjadřuje Ježíšův cit k Lazarovi, vedl některé badatele k hypotéze, že Lazar je milovaný učedník.⁷⁷ Chybí zde bližší údaje o poslech vzkazu, stejně tak chybí, kdo jsou oslovené osoby (11,39. 44).⁷⁸

⁴ *Když to Ježíš uslyšel, řekl: „Ta nemoc není k smrti, ale k slávě Boží, aby Syn Boží byl skrze ni oslaven.“*

Autor sděluje Ježíšovu reakci, v níž říká, že nemoc nepovede k smrti, ale má být prostředkem k dalšímu ději. Již ve 2. kapitole Ježíš zjevil svou slávu, která byla důsledkem zázraku v Káně Galilejské a jeho učeníci v něho uvěřili (2,11). Podobně při uzdravení slepého od narození, v 9. kapitole má slepota hlubší význam, není následkem hříchu. Na otázku kdo zhřešil, Ježíš odpověděl: „Nezhřešil on ani jeho rodiče; je slepý, aby se na něm zjevily skutky Boží“ (9,3).⁷⁹

Lazarova nemoc bude prostředkem k zjevení Boží slávy a Syn Boží bude skrze ni oslaven.⁸⁰ Lazarova nemoc ukazuje na Ježíšovu smrt, která v Janově evangeliu označována jako „oslavení“ (7,39; 12,16.23.28; 17,1). Spojitost s Ježíšovým utrpením je naznačena ve (v. 2). Podle Ježíšovy odpovědi ve (v. 4), která tvoří klíč k porozumění kapitoly a je ještě objasňována ve (v. 25 a 26) Ježíš zemře, aby zachránil Lazara ze smrti.⁸¹

Slova v kontextu evangelia jasně ukazují, že Ježíšovo oslavení bude spojeno s Ježíšovou hodinou, která je zmiňována, že ještě nastala (2,4; 8,20; srov. 7,6), s jeho vyvýšením (3,14; 8,28), s jeho smrtí. Ježíšova hodina přichází v 17. kapitole, kdy se Ježíš před svým zatčením modlí za učedníky: „Otče, přišla má hodina. Oslav svého Syna, aby Syn oslavil tebe, stejně jako jsi učinil, když jsi mu dal moc nad všemi lidmi, aby vše co jsi mu svěřil, dal jim: život věčný ... “ (17,1–26).

⁷⁶ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 347.

⁷⁷ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 357.

⁷⁸ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 64.

⁷⁹ PORSCHE, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 111.

⁸⁰ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 347.

⁸¹ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 61.

Ježíš o sobě hovoří jako o „Božím Synu,“ tento vztah je však přítomen ve většině jeho učení o něm a Otci. Některé mladší rukopisy tento titul vynechávají, nebo nahrazují „Boží.“⁸² Ježíš je „jedno s Otcem“ (10,30) a jde o Boží slávu, ale i o víru, jak je uvedeno i v předcházející kapitole, když odpovídá Židům, kteří jej pro rouhání, že je Boží Syn (10,30) chtějí kamenovat: „Nečiním-li skutky svého Otce, nevěřte mi! Jestliže je však činím a nevěříte mně, věřte těm skutkům, abyste jednou provždy pochopili, že Otec je ve mně a já v Otci“ (10,37–38). Ježíš koná v souladu s vůlí Otce⁸³ a události příběhu o nemoci a vzkříšení Lazara, tak uvádějí do pohybu děj, skrze který bude „Syn Boží oslaven.“⁸⁴

⁵ *Ježíš Martu, její sestru i Lazara miloval.*

Čtenář dostává informaci o tom, že Ježíš sestry i Lazara miloval, jeho vztah k nim je zaznamenán i v dalších verších, například (v. 3; 11; 33; 36).⁸⁵ Konstatování této skutečnosti v návaznosti na následující (v. 6) vytváří určitý rozpor, který má ovšem své důvody, vyplývající z dalšího textu. Řadu kritiků však tato zvláštnost vedla k předpokladu, že (v. 5) je redakčním shrnutím (v. 1–4), tím by (v. 6) přirozeněji plynul z (v. 4).⁸⁶

Ježíšův dvojí rozhovor s učedníky (v. 6–16)

⁶ *Když uslyšel, že je Lazar nemocen, zůstal ještě dva dny na tom místě, kde byl.*

Tento verš vytváří mezičas a prostor pro další děj, jeho možný výklad byl naznačen u předcházejícího verše. První zpráva o nemoci Lazara zastihuje Ježíše na místě, kde se nacházel v minulé kapitole (10,40), ale Ježíš se ani kvůli lásce k uvedeným osobám (v. 5) nevydává ihned na cestu a zůstává ještě dva dny na místě. Existují k tomu důvody, skrze toto onemocnění má být Boží Syn oslaven, lásku k této rodině prokáže skutky, v nichž se zjeví Boží sláva (v. 4). Lidské vztahy jsou těmto důvodům podřízeny. Ježíšovy skutky nemohou být poměřovány lidskými měřítky, protože „Ježíš se řídí plánem, který přesahuje veškerá čtenářova očekávání.“⁸⁷

⁸² MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 357–358.

⁸³ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 111.

⁸⁴ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 347.

⁸⁵ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 63.

⁸⁶ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 358.

⁸⁷ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 347.

⁷ *Teprve potom řekl učedníkům: „Pojďme opět do Judska!“*

Užití tohoto obratu naznačuje začátek další fáze vyprávění, která však připomíná události, které předcházely příběhu, odmítnutí, které se dostalo Ježíšovi v Judsku.⁸⁸

Učedníci po zprávě o Lazarově nemoci (v. 3) a s ohledem na Ježíšův vztah k Lazarovi a jeho sestřím (v. 5) očekávali, jak se zachová. Po sdělení, že nemoc není k smrti, ale k slávě Boží a oslavení Syna Božího (v. 4), uslyšeli po dvou dnech Ježíšovo rozhodnutí, aby se s ním vydali na cestu.

⁸ *Učedníci mu řekli: „Mistře, není to dávno, co tě chtěli Židé kamenovat, a zase tam chceš jít?“*

Učedníci oslovují Ježíše „Mistře,“ a tak naznačují své omezené porozumění, podobně (srov. 1,38.49; 3,2.26; 4,31; 6,25; 9,2). Připomínají nedávné snahy Židů, kteří chtěli Ježíše kamenovat (8,59; 10,31.39).⁸⁹ Poslední snaha vedla k odchodu za Jordán (10,40), na místo, kde se nacházeli. Uvědomují si, že vydání se na cestu přináší nebezpečí smrti, nebezpečí smrti připomene i Tomášova výzva (v. 16).⁹⁰

⁹ *Ježíš odpověděl: „Což nemá den dvanáct hodin? Kdo chodí ve dne, neklopýtne, neboť vidí světlo tohoto světa.“*

Varování učedníků, však Ježíše neodradí a vysvětluje nezbytnost cesty do Jeruzaléma. V jeho slovech se vracejí obrazy, které sehrály významnou úlohu během jeho přítomnosti v Jeruzalémě na svátku stánků a při sporech o jeho identitu (7,1 – 10,21). Již v 9. kapitole při uzdravení slepého do narození Ježíš učedníkům vysvětlil, jak je důležité, aby kráčeli ve světle, které dává on, světlo světa.⁹¹

¹⁰ *Kdo však chodí v noci klopýtá, protože v něm není světla.“*

Ježíš pokračuje ve vysvětlování svého záměru, jít opět do Judska. Používá židovského počítání, podle kterého má den dvanáct hodin a dvanáct hodin má i noc. Užívá obrazů dne a světla, noci a tmy, zraku a slepoty. Podobně při uzdravení slepého člověka, Ježíš vysvětlil učedníkům nutnost, konání skutků ve dne a nemožnost práce v přicházející noci. „Musíme konat skutky toho, který mě poslal, dokud je den. Přichází noc, kdy nikdo nebude moci pracovat. Pokud jsem na světě, jsem světlo světa“ (9,4–5), podobně

⁸⁸ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 347.

⁸⁹ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 348.

⁹⁰ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 60.

⁹¹ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 348.

(12,35). Výzvy k Ježíšovu následování, zazněly již dříve (8,12). Připomínají učedníkům skutečnost, že pokud nebudou mít v sobě světlo ve dnech, které mají nastat, budou klopýtat. Ježíš, který je světlo světa připravuje učeníky na následující události.⁹² Téma života a světla evangelista rozvíjí už od prologu, po vysvětlení významu „Slova“ (srov. 1,4–5).

Někteří autoři spojují obrat „dvanáct hodin“ s Ježíšovou hodinou, která ale v té době ještě nastala. Obrazné vyjádření tak může naznačovat i skutečnost, že pro Ježíše dosud nastala noc jeho smrti a v kontextu i to, že chodí ve světle Boží vůle a „neklopýtne,“ protože čas určuje Otec a Židé jej dosud nemohou usmrtit.⁹³

Spojení „protože v něm není světla,“ připomíná i starou židovskou představu, podle níž sídlem a místem, kde přebývá světlo v člověku, je oko.⁹⁴

¹¹ *To pověděl a dodal. „Náš přítel Lazar usnul. Ale jdu ho probudit.“*

Ježíš skutečnost, že Lazar zemřel, vyjadřuje obrazným způsobem.⁹⁵ Podobně hovoří o stavu spánku, jak již bylo uvedeno v příběhu o vzkříšení Jariovy dcery (Mk 5,39; Mt 9,24; Lk 8,52). V tomto textu lze spatřit i možnou vazbu na řecký text knihy (Job 14,12–15).⁹⁶

¹² *Učedníci mu řekli: „Pane, spí-li, uzdraví se.“*

Učedníci toto sdělení chápou doslovně a předpokládají, že pokud Lazar spí, tak se uzdraví. Užívají sloveso *sózein*, které má dva významy, označuje jak tělesné uzdravení, tak i duchovní spásu.⁹⁷ Učedníci se radují, ale v dalším verši vypravěč vysvětlí, jaká je realita.

⁹² MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 348.

⁹³ PORSCHE, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 112.

⁹⁴ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 358.

⁹⁵ PORSCHE, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 112.

⁹⁶ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 358.

⁹⁷ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 358.

¹³ *Ježíš mluvil o jeho smrti, ale oni mysleli, že mluví o pouhém spánku.*

Učedníci totiž nepochopili plný význam Ježíšových slov o Lazarově spánku. V tomto vypravěčově vstupu dostává čtenář informaci o tom, že Ježíš neměl na mysli spánek v plném smyslu slova, ale smrt.⁹⁸ Proto jim Ježíš v následujícím verši sdělí skutečnost, která nastala.

¹⁴ *Tehdy jim Ježíš řekl přímo: „Lazar umřel.*

Zde Ježíš konečně odhaluje učeníkům realitu, která nastala, že Lazar umřel.

¹⁵ *A jsem rád, že jsem tam nebyl, kvůli vám, abyste uvěřili. Pojd'me k němu!“*

Po sdělení informace o tom, že Lazar umřel, sděluje nyní Ježíš učedníkům, že je rád, že do Betanie ihned nešel. Důvodem jsou oni, protože skrze události Lazarovy smrti mají učedníci uvěřit.⁹⁹ Je tedy lepší, že Ježíš nešel do Betanie ihned, jak se dozvěděl o přítelově nemoci, protože vzkříšení mrtvého je větším znamením, než uzdravení nemocného. Ježíš je proto rád, že se učedníci mohou stát svědky vzkříšení Lazara a uvěřit.¹⁰⁰ Slovní obrat „kvůli vám“ naznačuje, že v centru pozornosti jsou lidé, kteří jsou svědky těchto událostí. Překvapující může být malý zájem o osobu Lazara. Někteří autoři docházejí k názoru, že nám tak Lazar může připadat „jako prázdná jáma, která udržuje vyprávění v pohybu, dokud nebude naplněna.“¹⁰¹

Problém, který bylo možné spařovat v Ježíšově pozdním odchodu z Betanie se vysvětluje. Ježíš se řídí Božím plánem a nyní vydává pokyn k odchodu do Judska, tak odpovídá na Boží vůli (4,34; 5,36), aby vzkřísil Lazara ze spánku a učedníci uvěřili.¹⁰² Tak jako po prvním zázračném znamení v Káně Galilejské, učedníci uvěřili, tak i zde jde o víru a děj pokračuje dále.

¹⁶ *Tomáš, jinak Didymos, řekl ostatním učedníkům: „Pojd'me i my, ať zemřeme spolu s ním!“*

Při prvním přečtení nám může připadat, že Tomáš navrhuje, aby učedníci zemřeli spolu s Lazarem. Řada komentátorů však považuje tento verš za výzvu pro učedníky, kteří jsou tím vybízeni, aby se vydali spolu s Ježíšem na cestu smrti. Tento názor ale naráží

⁹⁸ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 348.

⁹⁹ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 348.

¹⁰⁰ PORSCHE, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 113.

¹⁰¹ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 358.

¹⁰² MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 348.

na skutečnost, že ze strany učeníků přetrvává neporozumění Ježíšovu poslání.¹⁰³ Tomáš si je vědom nebezpečí, které vyplývá z cesty do Judska, ovšem jeho rozhodnutí pomíjí důvody pro cestu, které má na mysli Ježíš, který nežádá učedníky, aby se vydali na cestu smrti, ale má na mysli víru (v. 15), ne smrt (v. 16). Obě rozhodnutí k vydání se na cestu tak mají jiné pohnutky, tím se mezi učeníky stupňuje nedorozumění. Tento verš naznačuje, že se blíží čas Ježíšova utrpení a smrti.¹⁰⁴

Tomášovo spontánní vyjádření o připravenosti zemřít se později ukáže jako sebepřeceňování a je podrobena zkoušce, jmenovitě pro Petra, po Ježíšově zatčení¹⁰⁵ (srov. 13,37–38; 18,25–27).

Ježíšův příchod do Betanie a jeho setkání s Martou (v. 17–27)

¹⁷ *Když Ježíš přišel, shledal, že Lazar je již čtyři dny v hrobě.*

Autor užívá časový údaj a sděluje podstatnou skutečnost, že při Ježíšově příchodu do Betanie, byl zemřelý Lazar již čtvrtý den pohřben. Tak lze předpokládat, že tělo již podléhalo rozkladu. Často je zmiňován židovský názor, že duše zemřelého se zdržuje v blízkosti těla tři dny, avšak čtvrtý den, když poznává, že tělo podléhá rozkladu a naděje na návrat a oživení nepřipadá v úvahu, tak toto místo opouští.¹⁰⁶

Čtenář by mohl očekávat, že Ježíš půjde ihned k hrobu přítele, děj však bude pokračovat ještě rozhovorem s Martou a setkáním s Marií.

¹⁸ *Betanie byla blízko Jeruzaléma, necelou hodinu cesty,*

Betanie, kde se odehrává tento příběh, je v blízkosti Jeruzaléma, ve vzdálenosti přibližně 3 km,¹⁰⁷ v českém ekumenickém překladu je užit k zobrazení této vzdálenosti časový údaj.

¹⁹ *a mnozí z Židů přišli k Martě a Marii, aby je potěšili v zármutku nad jejich bratrem.*

Vzhledem k uvedené skutečnosti v předcházejícím verši, bylo tedy možné, aby mnozí Židé přišli i z Jeruzaléma k Marii a Martě a potěšili je v jejich zármutku. Čtenář zároveň dostává informaci o jejich citovém vztahu k sestřím. Existují názory, že Židé,

¹⁰³ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 358–359.

¹⁰⁴ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 348–349.

¹⁰⁵ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 113.

¹⁰⁶ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 113.

¹⁰⁷ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 110.

kteří jsou zde uvedeni, představují obyčejné lidi, nejsou nepřátelští jako v minulých kapitolách, ale nejsou ani zcela nezaujatí. Tak bude ve (v. 45 a 46) následovat jejich dvojí reakce, někteří budou oznamovat svým předním mužům, co Ježíš učinil (už nikoli co řekl). Židé tak slouží k stmelení příběhu do evangelijního kontextu.¹⁰⁸

Užití slovesa „potěšení v žalu“ *paramytheisthai* je v Novém zákoně vzácné. Je to slovo, které má široké použití. Situace ve (v. 19) se netýká ani toho, co nabídli truchlící Židé oběma sestrám, ale evangelista zaznamenává to, že přišli, aby poskytli útěchu pozůstalým, o citech sester se zatím nic neříká.¹⁰⁹

Lze předpokládat, že Lazar byl živitelem obou sester, proto jeho nemoc a smrt mohla být pro tyto ženy velkým problémem. V přítomnosti Židů lze hledat pozitivní skutečnost, že sestry nezůstaly osamocené.

Právo ženy bylo v tehdejší době zastupováno navenek nejprve otcem, potom manželem. Těžké bylo postavení osamocených žen a vdov, které potřebovaly nalézt mužského ochránce, byly odkázány na mužského příbuzného, nebo zákoníka.¹¹⁰

²⁰ *Když Marta uslyšela, že Ježíš přichází, šla mu naproti. Marie zůstala doma.*

Badatelé si všimají dvojí reakce sester na Ježíšův příchod. Vyzdvihují proto aktivitu Marty, Mariino chování chápou jako reakci truchlícího člověka, někteří hledají paralely mezi Mariiným setrváním v domě a (Ez 8,14), předpokládají, že tím vyjadřuje zármutek. Tyto názory se ale snaží vytěžit z textu až příliš mnoho.¹¹¹

Vzkaz ve (v. 3) poslaly Ježíšovi, obě sestry, ale v tomto verši je to Marta, která když uslyšela, že Ježíš přichází, mu šla naproti. Marie je zatím nehybnou postavou, která zůstala v domě.¹¹²

²¹ *Marta řekla Ježíšovi: „Pane, kdybys byl zde, nebyl by můj bratr umřel.*

Marta oslovuje Ježíše, tak jako při vzkazu sester o Lazarově nemoci (v. 3). Slova mohou připadat jako skrytá výčitka, ale jde spíše o nepřímé vyjádření důvěry, jak naznačuje i následující verš.¹¹³

¹⁰⁸ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 359.

¹⁰⁹ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 359.

¹¹⁰ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum 2010, s. 150–151.

¹¹¹ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 359.

¹¹² MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 349.

¹¹³ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 113.

²² *Ale i tak vím, že začkoli požádáš Boha, Bůh ti dá.*“

Zde Marta vyjadřuje přesvědčení židovské lidové zbožnosti o tom, že divotvůrce má přístup k Bohu. To však ještě není projev janovské víry.¹¹⁴ Nikodém (3,2) i člověk, který se narodil slepý (9,31–33) vyznali víru, že Ježíš má zvláštní přístup k Bohu a může konat zázraky, Marta toto chápání opakuje.¹¹⁵

²³ *Ježíš jí řekl: „Tvůj bratr vstane.“*

Ježíš reaguje na tato její slova a sděluje jí skutečnost, která nastane, jak bylo uvedeno ve (v. 11), Ježíš jde Lazara probudit.

²⁴ *Řekla mu Marta: „Vím, že vstane při vzkříšení v poslední den.“*

Ježíšovo ujištění, že její bratr vstane, může Marta chápat jako odkaz na víru ve vzkříšení mrtvých v poslední den. Marta nebyla u Ježíšovy odpovědi učedníkům ve (v. 7–15), a ve své odpovědi vyjadřuje soudobé přesvědčení farizejského judaismu o vzkříšení v poslední den, na konci věků. Toto přesvědčení farizejů pravděpodobně vychází z kořenů ve Starém zákoně (Iz 2,2; Mich 4,1; Dan 12,1–3; 2 Mak 7,22–23; 12,44).¹¹⁶

V době druhého chrámu nebyla víra ve vzkříšení u Židů jednotná. V evangeliích je i předmětem sporů a otázek kladených Ježíšovi ze strany saduceů, Saduceové byli reprezentanty liberálních tendencí, jejich zájem se soustřeďoval na Chrám a chrámový kult, uznávali pouze písemnou tradici a doslovný výklad Tóry.¹¹⁷ Spory o vzkříšení se saduceji, kteří v život po smrti a ve vzkříšení nevěřili, jsou zachyceny u synoptiků (Lk 20,27–38; Mt 22,23–33; Mk 12,18–27).

V odpovědi Marty je možné spatřit i vyznání víry prvních křesťanů, ve všeobecné vzkříšení mrtvých v poslední den.¹¹⁸ Otázkou může i být možná blízkost její rodiny s farizeji.

²⁵ *Ježíš jí řekl: „Já jsem vzkříšení a život. Kdo věří ve mne, i kdyby umřel, bude žít.*

Ježíšovým sebezjevením v tomto a následujícím verši vrcholí rozhovor s Martou. Ježíš odhaluje kým je a současně dává perspektivu života pro toho, kdo v něj věří.

¹¹⁴ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 359.

¹¹⁵ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 349.

¹¹⁶ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 359.

¹¹⁷ RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*, s. 60.

¹¹⁸ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 114.

Skutečnost, že Ježíš je život pro svět a lidé mohou dosáhnout tohoto života skrze něho, je spolu s vyznáním Ježíšova Božího synovství ústředním poselstvím evangelia. Tato slova jsou rozvíjena postupně již od prologu (1,4) a svědčí o tom také poslední věta evangelia (20,31). „Já jsem,“ které je zde uvedeno navazuje na podobná slovní spojení naposledy v 10. kapitole o dobrém pastýři a bezprostředně na „Já a Otec jedno jsme“ (10,30), po němž následuje spor a snaha Židů jej ukamenovat. Ježíš potom odešel za Jordán, na místa, kde žil Jan (10,41–42), tam jej zastihla zpráva o Lazarově nemoci, tak jak je uvedeno v předcházejícím textu. Ve 14. kapitole následuje další slovní spojení Ježíšova sebezjevení „Já jsem ta cesta, pravda i život. Nikdo nepřichází o Otci než skrze mne.“ (14,6). Ve formulaci ve (v. 25) je spojení slov „já jsem vzkříšení a život,“ které má návaznost na následující děj.¹¹⁹

Někteří badatelé se snaží o objasnění toho, že slovní spojení „a život,“ v některých rukopisech chybí. Složitější je vysvětlit důvody vynechání tohoto obratu, než jeho doplnění.¹²⁰ Jakob Kremer si všímá napětí mezi Ježíšovými slovy „Kdo věří ve mne i kdyby umřel, bude žít“ a vlastně nadbytečným vzkříšením mrtvého.¹²¹

²⁶ *A každý, kdo žije a věří ve mne, neumře navěky. Věříš tomu?*“

V tomto příběhu se zobrazují dvě pojetí života. „Života, který končí smrtí“ a „života věčného,“ který člověk získává skrze Ježíše. Badatelé hledají vysvětlení výrazu „žije,“ zda se jedná o život tělesný, nebo duchovní. Objevují vztah k tématu vzkříšení mrtvých, k životu v 5. kapitole: „Jako Otec mrtvé křísí a probouzí k životu, tak i Syn probouzí k životu ty, které chce“ (5,21) a dále (5,24–29). Před vzkříšením Lazara Ježíš vyslovuje slova, podle nichž, i když lidé umírají tělesně, dostávají život, který přesahuje smrt, skrze víru v Ježíše. Toto tvrzení (v. 25–26) činí Ježíše rovným k Bohu.¹²²

Verše 25 a 26 jsou výzvami k rozhodnutí, v nichž Ježíš odvádí pozornost od apokalyptických očekávání na konci časů. Rozhodnutí pro život nepadne až na konci časů, ale již v přítomnosti tím, že člověk uvěří. Jak již bylo uvedeno v předcházejícím textu, tyto výzvy jsou dvojího významu. Ve verši 25 znamená slovo „zemřít“, smrt pozemskou a „žít“ nepomíjivý život věčný, ve verši 26 je to naopak, kdo „žije“ v tomto světě a věří v Ježíše, sice přirozenou smrtí zemře, ale „neumře,“ v tom smyslu, jaký těmto slovům dává evangelista Jan. Proto slovní spojení „neumře navěky“ má význam

¹¹⁹ PORSCHE, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 114–116.

¹²⁰ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 350.

¹²¹ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 64.

¹²² MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 360.

slova „žít“ ve 25 verši, tj. nepomíjivý život věčný.¹²³ Ježíš v závěru pokládá otázku „Věříš tomu?“ Marta na ni v následujícím verši odpovídá.

²⁷ Řekla mu: „Ano Pane. Já jsem uvěřila, že ty jsi Mesiáš, Syn Boží, který má přijít na svět.“

Podle chápání těchto slov, Marta již uvěřila, že Ježíš je Mesiáš, Syn Boží, porovnatelně k Petrovu vyznání (Mt 16,16) a tomu, že Lazar vstane posledního dne (v. 24). Ale Ježíš ji vede k hlubší víře, Ježíš není jen vzkříšení, ale je i život.¹²⁴ Vyznání Marty je někdy vykládáno v kontextu podobných slovních obrátů, které užívají v evangeliu lidé, kteří nemají ještě pravé chápání víry, jako první učedníci (1,41), lze připomenout Nikodéma, (3,1–2), i Samaritánku (4,25). Tito lidé měli chápání víry spojené se starozákonním očekáváním Mesiáše.¹²⁵

Marta vyznala víru v Ježíše jako divotvůrce, který má přístup k Bohu ve (v. 21) a víru ve vzkříšení mrtvých v poslední den ve (v. 24), nyní dále pokračuje a říká Ježíšovi, že uvěřila již dříve *egó pepisteuka*. Užití osobního zájmena *egó* „já“ a perfekta slovesa věřit *pepisteuka* „uvěřila jsem,“ tak naznačuje, že Marta tuto víru má již delší dobu. Existuje více výkladů chápání Martiných slov a stanovisko, že její vyznání odráží jen tehdejší mesiášské očekávání, není většinové. Proto vyznání Marty je možné chápat i tak, že uvěřila již dříve, než Ježíš vyslovil dva předcházející verše.¹²⁶

Tato slova souvisí s teologickým vrcholem této kapitoly. Badatelé se zaměřují i na původ tohoto vyznání, spatřují v něm i jednoduché krédo, existují hypotézy, že se jednalo o křestní vyznání. Přednost má však chápání v janovském kontextu.¹²⁷ Zajímavou skutečností zůstává, že toto vyznání v Janově evangeliu vyslovuje žena.¹²⁸

Skutečnost, že na rozdíl od příběhů v (kap. 5; 6; 9) je zde dán výklad dopředu, může vést k domněnce, že evangelista reagoval na vnitřní otázky janovské obce ohledně správného porozumění Ježíšovu poselství a chápání vzkříšení mrtvých. Tak by byl v dialogu s Martou, nabídnut klíč pro pochopení následujících událostí zázraku.¹²⁹

¹²³ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 114–115.

¹²⁴ BROWN, Raymond. *An Introduction to the New Testament*, s. 349.

¹²⁵ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 350.

¹²⁶ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 350.

¹²⁷ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 360.

¹²⁸ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 115.

¹²⁹ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 111.

Ježíšovo setkání s Marií (v. 28–37)

²⁸ *S těmi slovy odešla, zavolala svou sestru Marii stranou a řekla jí: „Je tu mistr a volá tě.“*

Marta je ta, která zavolala svou sestru, ale rozhodující je Ježíšův hlas. Výraz „stranou“ lze vysvětlit, tak, že chtěla udržet Ježíšovu přítomnost v tajnosti. Jakob Kremer tento postup spojuje se stavem janovské obce, s jejím vyloučením ze synagogy.¹³⁰ Slovo mistr *ho didaskalos*,¹³¹ je překladem řeckého slova *rabbi*, které se objevuje vždy v kontextu omezené víry. Proto se může zdát překvapivým s ohledem na Martino vyznání z předešlého verše. Překvapivost lze překonat chápáním (v. 27) v rámci janovského a literárního kontextu.¹³² Ježíš Marii volá *kai fónei se* a lze připomenout, že každý odkaz na Ježíšův hlas *fóné*, je výzvou k plnosti života (3,29; 5,25.28; 10,3.4.16.27). V předcházející 10. kapitole slyší ovce hlas své pastýře, který ji volá jménem, Marie je tak jednou z Ježíšových ovcí. Na rozdíl od Marty, která se chápala iniciativy sama, Marie je volána Ježíšovým slovem. Na začátku příběhu ve (v. 2) je Marie uvedena jako první, z toho lze odvodit, že Marie je tou první privilegovanou sestrou.¹³³

²⁹ *Jak to Marie uslyšela, rychle vstala a šla k němu.*

Protože Ježíš ještě nedošel do vesnice, ale byl na tom místě, kde se s ním Marta setkala, (v. 30) musela Marie za ním jít. V Marii je možné spatřovat i vzor učedníka. Výklad tohoto verše je chápán různě, například J. Brown¹³⁴ vyslovuje názor, že by následující verše mohly být vynechány a po (v. 27) by mohl následovat (v. 34). Tak komentátoři buď nepokládají tento verš za významný, nebo naopak hledají souvislosti s tímto veršem a předcházejícím a následným dějem. Nacházejí vazby mezi (11,2.28–37), které jsou rozhodujícími složkami k výkladu (12,1–7), k budoucí události, v níž Marie pomáže Ježíše vzácným olejem. Toto pomazání se stane pomazáním a přípravou na jeho smrt.

¹³⁰ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana.*, s. 361.

¹³¹ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana.*, s. 351.

¹³² MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana.*, s. 361.

¹³³ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana.*, s. 351.

¹³⁴ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana.*, s. 361.

³⁰ *Ježíš totiž dosud nedošel do vesnice, ale byl ještě na tom místě, kde se ním Marta setkala.*

Čtenář dostává informaci, že Ježíš setrval na místě, kde se setkal s Martou, proto se Marie musela vydat na cestu (v. 29).

³¹ *Když viděli Židé, kteří byli s Marií v domě a těšili ji, že rychle vstala a vyšla, šli za ní; domnívali se, že jde ke hrobu, aby se tam vyplakala.*

Židé zde předpokládají, že Marie jde ve svém zármutku ke hrobu, aby se tam vyplakala. Některé rukopisy (např. Alexandrijský, Koridethi) čtou výraz „domnívali se,“ jako „řekli si.“ V kontextu očekávali, že Marie dá průchod svému zármutku.¹³⁵ Židé očekávali, že se Marie bude držet tradičních zvyklostí, proto zde můžeme nacházet náznak toho, že byli zaměřeni na Lazarovu smrt, to je důležité k pochopení těžkého následujícího verše (v. 33).¹³⁶

³² *Jakmile Marie přišla tam, kde byl Ježíš, a spatřila ho, padla mu k nohám a řekla: „Pane, kdybys byl zde, nebyl by můj bratr umřel.“*

Následuje setkání s Marií a jejím smutkem nad smrtí bratra. Jednání Marie připomínání jednání člověka, který byl od narození slepý (9,38), oba se před Ježíšem sklánějí. Tento čin nelze chápat jako pouhou emoci a výraz toho, že by se Marie jen utápěla v zármutku a Marta se dívala na situaci s nadhledem. Obě sestry vyjadřují své přesvědčení o účinku Ježíšovy přítomnosti podobnými slovy „Pane, kdybys byl zde, nebyl by můj bratr umřel“ (11,21.32). Marie ale nepokračuje dál v rozhovoru s Ježíšem jako její sestra Marta (11,22) a nemluví o Ježíšovi jako divotvůrci, který má přístup k Bohu. Proto její slova lze chápat výše, než slova její sestry Marty.¹³⁷

V porovnání obou Ježíšových rozhovorů se sestrami je patrné, že Martě se po jejích slovech (11,21–24), Ježíš představuje jako vzkříšení a život a táže se na její víru ještě před vzkříšením jejího bratra (11,25–27), Marii se již dále nepředstavuje a na její víru se přímo neptá (11,28–32).

¹³⁵ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana.*, s. 361.

¹³⁶ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana.*, s. 351.

¹³⁷ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana.*, s. 361–362,

³³ *Když Ježíš viděl, jak pláče a jak pláčou i Židé, kteří přišli s ní, v Duchu se rozhorlil a vzrušen*

V jednání Marie i Židů lze spatřit lidskou bezmocnost při setkání se smrtí. Tato skutečnosti se Ježíše dotýká tak, že se „v Duchu rozhorlil.“¹³⁸ Dosud se v příběhu neobjevovala zpráva o tom, že by Marie plakala, byla řeč jen o tom, že truchlili Židé. Skutečnost, že se Marie přidala k plačícím Židům, Ježíše velmi zasáhla.¹³⁹ Ježíšova reakce na pláč Marie a Židů se stala předmětem různých výkladů. Jak chápat výraz pro Ježíšovo vzrušení? Zda se jedná o Ježíšovu citovou reakci na bolest a pláč Marie a Židů, či hledat další souvislosti a výklady této situace. Marie pláče, stejně jako Židé, kteří ji následovali, protože předpokládali, že směřuje ke hrobu bratra, aby se vyplakala. Komentátoři se všímají Mariina pláče, který vnímají jako její odklon od Ježíšovy přítomnosti, současně hledají důvody pro výklad Ježíšovy reakce.¹⁴⁰

Sloveso *embrimasthai* je spojováno s hněvem a u Jana je zesíleno předponou. Sloveso vyjadřuje vnější projev hněvu, kupříkladu zasupěním, gestem. V Ježíšově případě je spojeno s výrazem „v Duchu,“ nelze chápat s odkazem na „Ducha,“ ale spíše vyjadřuje hlubokou duchovní niternou zkušenost. Existují proto různé výklady, co vyvolalo Ježíšův projev. Jednou variantou je i pláč Marie, která se přidala k pláči přítomných Židů. Otázkou je i způsob překladů, kdy badatelé hledají význam slovesa a možný překlad v aramejštině „být hluboce pohnut.“¹⁴¹

Lze předpokládat, že evangelista chtěl vyjádřit reakci dárce života v konfrontaci s účinkem moci smrti a jeho setkání s lidskou nevírou. Možná je to i Ježíšova reakce na jeho budoucí umírání a smrt (12,27).¹⁴²

Podobné Ježíšovo „zachvění“ je v tomto evangeliu zmíněno třikrát: u Lazarova hrobu (11,33.38), dále po slovech o odumřelém zrně v předpovědi utrpení, připomínající těžkou chvíli na Olivové hoře (12,27) a při Jidášově zradě (13,21). V těchto situacích se Ježíš setkává s majestátem smrti, dotýká se ho moc temnoty, kterou musí překonat.¹⁴³

¹³⁸ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 115.

¹³⁹ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 352.

¹⁴⁰ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 362.

¹⁴¹ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 362.

¹⁴² PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 115.

¹⁴³ RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský*, s. 48.

³⁴ řekl: „Kam jste ho položili?“ Řekli mu: „Pane, pojd' se podívat!“

Ježíš reaguje na danou situaci a ptá se na místo, kde je Lazar pohřben. Kdo, z přítomných mu odpověděl touto nabídkou, není uvedeno, ale z kontextu lze odvodit, že se odpověď zřejmě týká Marie a Židů.¹⁴⁴

³⁵ Ježíšovi vstoupily do očí slzy.

Zde je popsána další Ježíšova reakce, která je překladem jediného užití slovesa *dakryó* v Novém zákoně, podobně je uvedeno podstatné jméno *dakryon* v (Žid 5,7), kde se hovoří o Ježíšově bolestném volání a slzách.¹⁴⁵

³⁶ Židé říkali, „Hle jak jej miloval!“

Přítomní si vykládali Ježíšovo vzrušení a pláč, jako důkaz jeho vztahu k Lazarovi. Pro Ježíšův pláč je užíváno sloveso *dakryó*, zatímco pro pláč Marie a Židů *klaió*. Proto nelze Ježíšův pláč spojovat s pláčem, kterému propadalo jeho okolí. Chápání děje příběhu je v janovském kontextu. Ježíš nepřestává plnit úkol, který mu svěřil Otec.¹⁴⁶

³⁷ Někteří z nich však řekli: „Když otevřel oči slepému, nemohl způsobit, aby tento člověk neumřel?“

Přítomní připomínají zázračné uzdravení slepého od narození, které evangelista zapsal v 9. kapitole. Židé spojovali Ježíše ve svém mesiášském očekávání s konáním zázraků, proto se v tomto verši objevuje jisté zklamání, které vyslovují někteří z přítomných, že ten, který uzdravil slepého od narození, Lazara nezachránil. Avšak v následujícím ději Ježíš učiní ještě větší zázrak, než je uzdravení nemocného.

¹⁴⁴ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 352.

¹⁴⁵ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 362.

¹⁴⁶ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 352–353.

Vzkříšení již pohřbeného (v. 38–44)

³⁸ *Ježíš, znovu rozhorlen, přichází k hrobu, byla to jeskyně a na ní ležel kámen.*

Ve (v. 34) se Ježíš ptal na místo, kde je Lazar pohřben, Marie a Židé mu nabídli, že mu ukáží místo, aby se mohl podívat. Ježíš však není ke hrobu přiveden, ale přichází.¹⁴⁷ Dále je upřesněno, že hrobem byla jeskyně, na níž ležel kámen. Tento způsob pohřbívání byl v tehdejší době běžný.¹⁴⁸

Ve verších 38–44 jsou zachyceny Ježíšovy činy, v nichž Ježíš koná rozhodně a stává se pánem situace, aby naplnil Boží plán (v. 4), převládají zde slovesa v rozkazovacím způsobu.¹⁴⁹

³⁹ *Ježíš řekl: „Zvedněte ten kámen!“ Sestra zemřelého Marta mu řekla: „Pane už je v rozkladu, vždyť je to čtvrtý den.“*

V tomto případě Ježíš vydává pokyn k odstranění kamene. Do děje znovu přichází Marta, vznáší námitku a tím vlastně říká Ježíšovi, že nad člověkem, který je čtyři dny v hrobě nemá moc, není schopná přijmout to, že Ježíš je vzkříšení a život (v. 25–26). Na začátku příběhu projevovala alespoň víru v Ježíšovu moc konat zázraky (v. 21–22).¹⁵⁰ Pokud by Marta již dospěla k správnému chápání víry, tak tato její reakce vytváří rozpor, proto tato slovní reakce Marty přivádí mnohé badatele ke srovnání s jejím vyznáním (v. 27) a hledají soulad mezi oběma reakcemi. Někteří tento rozpor pomíjejí, případně přičítají sloučení různých pramenů.¹⁵¹

⁴⁰ *Ježíš jí odpověděl: „Neřekl jsem ti, že uvidíš slávu Boží, budeš-li věřit?“*

Ježíš Martu upozorňuje na souvislost mezi vírou a viděním Boží slávy, o které se zmiňuje ve (v. 4) Pokud bude věřit, uvidí Boží slávu.¹⁵² Badatelé většinou nechtou tato slova jako výzvu k větší víře, ale například Jacob Kremer spatřuje v Ježíšových slovech příslib.¹⁵³

¹⁴⁷ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 353.

¹⁴⁸ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 363.

¹⁴⁹ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 353.

¹⁵⁰ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 354.

¹⁵¹ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 363.

¹⁵² PORSCHE, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 116.

¹⁵³ KREMER, Jacob. *Lazarus. Die Geschichte einer Auferstehung*. Stuttgart: Verlag, Katholisches Bibelwerk, 1985, s. 76.

⁴¹ *Zvedli tedy kámen. Ježíš pohlédl vzhůru a řekl: „Otče děkuji ti, žes mě vyslyšel.*

Kámen musí být v tomto případě přítomnými odstraněn, na rozdíl od situace prázdného hrobu při Ježíšově zmrtvýchvstání, kdy Marie Magdalská nachází kámen již odvalený. Ježíšova slova jsou v souladu s konceptem Ježíšova vztahu k Otci, jsou i hypotézy, zda se přímo jedná o modlitbu.¹⁵⁴ Čtenář si povšimne, že Ježíš je v důvěrném vztahu k Otci a děkuje mu, že jej vyslyšel, ještě před tím, než se viditelně stane zázrak. Ježíšova slova proto lze vykládat jako důkaz jeho spojení s Otcem.¹⁵⁵

⁴² *Věděl jsem sice, že mě vždycky slyšíš, ale řekl jsem to kvůli zástupu, který stojí kolem, aby uvěřili, že ty jsi mě poslal.“*

Ježíš nemusí, jako jiní divotvůrci prosit o vyslyšení, protože „jako Otec mrtvé křísí a probouzí k životu, tak i Syn probouzí k životu ty, které chce“ (5,21).¹⁵⁶ Podobně jako ostatní zázraky, tak i tento poslední, se má stát pro přítomné znamením Ježíšovy jednoty s Otcem. Ježíš vystupuje jako vyslanec Otce, záleží mu na zástupu lidí a na tom, aby uvěřili, že jej Otec poslal.¹⁵⁷ Mezi těmito slovy a Martiným přesvědčením ve (v. 22) je proto veliký rozdíl. Ježíšova modlitba je vyjádřením vztahu Syna s Otcem a doplňuje prohlášení (v. 25) a přesahuje Martinu víru v Ježíše jako Mesiáše, který má přijít na svět (v. 27).¹⁵⁸

⁴³ *Když to řekl, zvolal mocným hlasem: „Lazare, pojď ven!“*

Ježíšův hlas se podruhé v tomto příběhu setkává s kladnou odezvou. Poprvé, když volal Marii (v. 28–29) a nyní při vzkříšení svého přítele. Při Lazarově vzkříšení se naplňuje příslib, kdy Synův hlas povolá mrtvé z hrobů.¹⁵⁹

Ježíš i přes námitku Marty (v. 39) vyvolává mrtvého Lazara ven z hrobu silou svého slova, nedochází zde k Ježíšovu doteku, jako při jiných vzkříšení mrtvých, které Ježíš konal u synoptiků. V porovnání 3 příběhů o vzkříšení mrtvých, které jsou zapsány v evangeliích, lze znovu připomenout vzkříšení dcery Jariovy, kdy Ježíš: „vzal dívku za ruku a ona vstala“ (Mt 9,25), vzal ji za ruku a řekl: „Děvče, pravím ti, vstaň!“ (Mk

¹⁵⁴ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 363.

¹⁵⁵ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 354

¹⁵⁶ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 116.

¹⁵⁷ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 64.

¹⁵⁸ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 363.

¹⁵⁹ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 363.

5,41), vzal za ruku a zvolal: „Dcerko, vstaň!“ (Lk 8,54) a u syna naimské vdovy se dotkl mára a řekl: „Chlapče, pravím ti, vstaň!“ (Lk 7,14).

V bezprostředně následujícím ději je tak možno nalézt naplnění příslibu, který je uveden v 5 kapitole: „Amen, amen, pravím vám, přichází hodina, ano už je tu, kdy mrtví uslyší hlas Božího Syna, a kteří uslyší, budou žít ...“ (5,25–30).¹⁶⁰

⁴⁴ *Zemřelý vyšel, měl plátnem svázaný ruce a nohy a tvář zahalenou šátkem. Ježíš jim řekl: „Rozvažte ho a nechte odejít!“*

Badatelé spatřují v tomto zázraku opakování Ježíšova sebezjevení a parabolu (v. 25–26). Spatřují i „zázrak v zázraku,“ že takto svázaný Lazar mohl vůbec vyjít.¹⁶¹ V tomto případě Lazar vychází ven z hrobu svázan pohřebním plátny s tváří zahalenou šátkem. Tento zvláštní výjev připoutával po staletí pozornost umělců. Čtenáře může udivit, proč je takto popisován oděv mrtvého, odpověď dostává při popisu situace Ježíšova hrobu. Při Ježíšově zmrtvýchvstání totiž plátna zůstávají v hrobě (20,6–7). Plátna, kterými je Lazar svázan je možno chápat jako znamení toho, že zase jednou zemře.¹⁶² Mimo uvedenou skutečnost se o samotném Lazarovi nic neříká. Ježíš vydává pokyn pro přítomné, aby Lazara zbavili pláten a nechali odejít.¹⁶³

Vyprávění o proběhlém zázraku končí bez popisu bezprostřední reakce Lazara na své vzkříšení, v evangeliu se ještě objeví v následující 12. kapitole jako svědek Ježíšova pomazání v Betanii a jako objekt pozorování Židů.¹⁶⁴

Zázrak má hlubší smysl, jak evangelista předznamenal, vede k zjevení Boží slávy, jak bylo předznaménáno ve (v. 4 a 40). Ježíš povolal svým slovem mrtvého přítele zpět do pozemského života, ale hlubší chápání významu tohoto posledního Ježíšova znamení je ve vztahu k velikonočním událostem. Tento zázrak měl dvojí vliv na přítomné, jedni uvěřili, druzí to šli oznámit. (v. 45 a 46).

¹⁶⁰ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 116.

¹⁶¹ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 363–364.

¹⁶² MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 364.

¹⁶³ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 60.

¹⁶⁴ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 116.

Závěr (v. 45–46)

Dvojitý účinek na přítomné Židy (v. 45–46)

⁴⁵ *Mnozí z Židů, kteří přišli k Marii a viděli, co učinil, uvěřili v něho.*

Ježíš chtěl vzbudit víru učedníků, (v. 15) i přítomného zástupu (v. 42). Zde můžeme zjistit, že mnozí z přítomných v něho uvěřili. Skupinu Židů, o níž se v tomto a následujícím verši hovoří, je možné chápat jako všechny, kteří přišli k Marii a Martě, aby je potěšili v zármutku, ne jen jako skupinu, která šla s Marií ke hrobu.¹⁶⁵

Přítomní ovšem reagovali dvojitým způsobem. Již v předcházejících kapitolách se Ježíš setkává při svém působení s odmítavými reakcemi. Po uzdravení slepého od narození dochází ke sporům, zda je Ježíš od Boha (9,16), spory trvají po Ježíšových slovech o dobrém pastýři (10,19–21) a rozmluvě ve svátek posvěcení chrámu, která předchází příběhu o vzkříšení Lazara, v níž Ježíš odpovídá na otázku, zda je Mesiáš (10,24–30). Židé jej chtěli ukamenovat a zmocnit se ho (10,31.39). Následující reakce vedla k dalšímu pokračování děje.

⁴⁶ *Ale někteří šli k farizeům a oznámili jim, co učinil.*

Zde dostáváme informaci o reakci některých přítomných, kteří šli oznámit, co Ježíš učinil. Farizeje není třeba vnímat jako oficiální instituci, ale v důsledku těchto reakcí došlo ke svolání velerady a rozhodnutí velekněží, že Ježíše raději zabijí, obětují pro domnělou záchranu svatých míst a blaho národa. Proto Ježíš opět z těch z míst odešel do města Efraim, do kraje blízko pouště (11,47-54).

Na začátku i na konci 11. kapitoly se Ježíš nachází mimo Betanii i mimo Jeruzalém a to v obou případech pro úmysl Židů jej usmrtit. Avšak vždy se vrací zpět.

V následující 12. kapitole pokračuje děj a dále probíhá příprava k dalším událostem. Při večeři v Betanii, kde je u stolu i vzkříšený Lazar, Marie sestra Lazarova pomáže Ježíše drahocenným olejem, tato událost byla již předznamenána (11,2), ale fakticky k ní dochází až po vzkříšení Lazara (12,3). Pomazání v Betanii za přítomnosti Lazara je chápáno jako symbolická příprava Ježíšova těla na smrt a pohřeb (12,7). Protože přišlo

¹⁶⁵ MOLONEY, Francis. J. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*, s. 364.

mnoho Židů, kteří chtěli spatřit Ježíše i vzkříšeného Lazara, velekněží se uradili, že zabijí i Lazara (12,9–11). Následuje slavný vjezd do Jeruzaléma, který je na rozdíl od synoptiků motivován zázrakem na Lazarovi, o kterém vydával zástup svědectví (12,17–18). O dalším osudu Lazara a jeho sester se evangelium již blíže nezmiňuje.

12. kapitolou končí Ježíšovo veřejné působení a následující 13. kapitolou, v níž Ježíš umývá nohy učeníkům, děj směřuje k ještě většímu zázraku k oslavení Syna Božího ve smrti a zmrtvýchvstání.

4. Kapitola: Působení příběhu v dějinách

Pro chápání výpovědi o textu je podstatné i seznámení s jeho výkladem během staletí. Tak lze v krátkosti nahlédnout, jak v jednotlivých obdobích tento text působil, jaká dynamika je mu vlastní, jak byl vnímán a jak jej můžeme chápat i dnes. Informace pro tento přehled jsem čerpala z knihy Jakoba Kremera, *Budoucnost zemřelých*.¹⁶⁶

4.1. Křesťanský starověk

Nejstarší prameny se o tomto příběhu nezmiňují. Kromě Janova evangelia se nenachází v žádné knize Nového zákona, ani u apoštolských Otců, ani v apokryfech. Určitou náarážku lze nalézt jen v Quadratově zlomku (kolem r. 125). Informace o kultu, který se pojil s Lazarovým hrobem v Betanii a údaje o pozdějším působení vzkříšeného Lazara na Kypru, pocházejí až z konce 3. století. V teologických spisech je tento příběh zmiňován od konce 2. století. Melito ze Sard (kolem r. 180), jej nazývá mocným Božím činem, ale blíže je jím nezabývá. Je též vykládán v antiochijské exegezi u Jana Zlatouštěho. To, že mrtvý vyšel z hrobu zabalený do pláten je vykládáno jako div divů a pokyn k rozvázání má sloužit k tomu, aby se i přítomní protivníci přesvědčili o Lazarově vzkříšení. Irenej (+ r. 202) a Tertulián (+ po r. 220) se dovolávají tohoto příběhu v polemice s gnózí, a spatřují v něm důkaz pro tělesné vzkříšení mrtvých na konci časů.

Irenej a později i Origenes vykládali tento zázrak jako symbol záchrany hříšníka. Tento výklad zastával i Ambrož a též Augustin Ve vzkříšení dcery Jariovy, které proběhlo v domě, spatřuje Augustin odpuštění hříšných myšlenek, ve vzkříšení syna naimské vdovy před městskou branou vidí odpuštění hříšných skutků a Lazarovo vzkříšení je pro Augustina obrazem záchrany notorického hříšníka. Pokyn „rozvažte ho“ je chápán jako pokyn pro církev, která má zplnomocnění „svazovat a rozvazovat,“ aby přijala hříšníka omilostněného Kristem zpět do společenství církve.

Stojí za povšimnutí, že se v tomto období se samotnému vnějšímu ději nevěnuje velká pozornost, ale důraz je kladem na symbolické výklady. Jedná se zde o symbol záchrany hříšníka ve křtu, nebo pokání, podstatný je důraz na eschatologické vzkříšení. Současně i četná vyobrazení tohoto příběhu v katakombách a na různých předmětech zobrazují tento příběh většinou odlišně od biblické verze. Kristus je znázorněn

¹⁶⁶ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 69–75.

s kouzelnou hůlkou, Lazar nahý, hrob jako dům, jsou přidány i jiné scény a symboly, např. příchod mudrců, nasycení tisíců, příběh u studny. V pozdějších vyobrazeních, např. v kodexu Rossanském se objevují postavy Krista i apoštolů jako nadpozemské.¹⁶⁷

4.2. Středověk a doba reformace

Zpočátku i tomto období převládá alegorický výklad, podobně jako v křesťanském starověku. Ještě silněji je kladem důraz na výzvu „rozvažte ho,“ která je chápána jako příkaz k rozhršení hříšníka. Ve výtvarném ztvárnění je zobrazován Petr, jako ten, který rozvazuje Lazara. V dřívějším období byl vykonavatelem této služby jeden z přítomných Židů.

Nový pohled na výklad tohoto příběhu se začal formovat pod vlivem nových snah o vědecký přístup. Tomáš Akvinský rozlišoval alegorický výklad a slovní smysl, který je podstatný pro teologickou argumentaci. Vzkříšení mrtvého je od této doby chápáno jako zázrak, který překračuje sílu přírody a Tomáš zde předkládá i rozdílnost mezi Lazarovým vzkříšením, které je „nedokonalým zmrtvýchvstáním“ *resurrectio imperfecta* a Ježíšovým zmrtvýchvstáním, jako i eschatologickým vzkříšením, tedy „dokonalým zmrtvýchvstáním“ *resurrectio perfecta*.¹⁶⁸

V období humanismu a renesance se mnozí vraceli ke způsobu exegeze Jana Zlatoustého. Snažili se přesně určit průběh děje na podkladě slovního smyslu Bible. Tyto snahy podpořili i reformátoři, kteří odmítali alegorické výklady. V Lazarově vzkříšení spatřovali jasný poukaz na vzkříšení tělesné a obraceli se tak i proti katolické nauce o nesmrtelnost duše. Od 16. století byl tak mezi protestantskými i katolickými komentátory velký zájem o průběh zázraku.

Tento zájem se projevoval i v básnických zpracováních a hrách o Lazarovi, které však biblický text vykládaly volně. Docházelo k pokusům přiblížit pocity a zážitky Lazara a spolu s příznačným středověkým strachem ze smrti, tak Lazar sděloval, co zažil a viděl. Od konce středověku symbolický výklad zázraku ustupuje a větší pozornost se věnuje vypravování průběhu děje. Tyto tendence sílí v období reformace a protireformace.¹⁶⁹

¹⁶⁷ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 69–71.

¹⁶⁸ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 72.

¹⁶⁹ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 72–73.

4.3. Novověk

Od doby osvícenství byl Lazarův příběh podroben ostré kritice, která mnohdy vedla k popření skutečnosti vzkříšení mrtvého, i s ohledem na možné textové nevyrovnanosti a mlčení synoptiků. Zázrak je z těchto pohledů vykládán různě, buď jako alegorie, podvod sourozenců, jako přirozeně vysvětlitelné osvobození zdánlivě mrtvého, jako mýtus prvotní církve, případně zázračný příběh, který byl složen z různých pramenů. Proti těmto pokusům o zpochybnění věrohodnosti zprávy stavějí mnozí obránci vzkříšení mrtvých očitě svědectví evangelisty, případně psychologizující exegezi. Tak je možné postřehnout, že výklad v novověku je mnohdy ještě více vzdálen výkladu prvních staletí, než tomu bylo v období 13. – 16. století.

V 18. a 19. století zaměření na otázku historicity zastřelo pohled na starou symboliku Lazarova příběhu. Jak ve starověku, tak i v novověku se promítá tíseň člověka, který je konfrontován s otázkou smrti a vzkříšení. Na tyto otázky i v souladu s nejstarším výkladem církve, chce dát evangelium odpověď. Podle analýzy textu a jeho působení v dějinách lze zjistit, že v prvních staletích měli křesťané smysl pro symboliku zvěstování. Proto k pochopení Lazarova příběhu může i dnes pomoci pohled na celé Ježíšovo působení v perspektivě velikonoční zvěsti.¹⁷⁰

Tento evangelijní příběh je součástí liturgických textů na 5. neděli postní cyklu A, kdy je čten spolu s (Ez 37,12–14; Žl 130; Řím 8,8–14).

¹⁷⁰ KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 74–75.

5. Kapitola: Spirituální rozměr textu

5.1. Rozdílnost Lazarova vzkříšení oproti Ježíšovu zmrtvýchvstání

Při porovnání vzkříšení Lazara a Ježíšova zmrtvýchvstání lze v širším kontextu říci, že o Lazarově vzkříšení se zmiňuje pouze evangelista Jan. Oproti tomu Ježíšovo zmrtvýchvstání patří k ústřednímu tématu hlásání, již od počátků církve. Při vzkříšení Lazara došlo k předběžnému vysvobození ze smrti, protože byl navrácen do původního života. Tak lze říci, že samotné vzkříšení, znovuoživení mrtvého jako v případě mládence z Naimu (Lk 7,11–17), dcery Jariovy (Mk 5,22; 35–43) a Lazara (11,1–44) by na světě a naší existenci nic neměnilo, protože tito lidé se vrátili zpět do dosavadního života a později zase zemřeli.¹⁷¹ Avšak událost Lazarova vzkříšení ukazovala na Ježíšovo zmrtvýchvstání, oslavení, v němž došlo k definitivnímu vysvobození ze smrti.¹⁷²

Při bližším pohledu na obě události v Janově evangeliu je zřejmé, že před vzkříšením Lazara, byl u hrobu zástup osob (11,42), hrob byl uzavřen kamenem, který museli přítomní na Ježíšovu výzvu odstranit (11,39), Lazar vystoupil z hrobu na Ježíšovo slovo (11,43), avšak ruce a nohy měl svázaný do pohřebních pláten a tvář zahalenou šátkem, což naznačovalo, že opět zemře. Na Ježíšovu výzvu museli přítomní tyto plátina rozvázat, aby mohl odejít (11,44). Evangelista zaznamenal dvojí účinek na přítomné svědky, mnozí uvěřili, někteří to oznámili (11,45–46). I když v evangeliu, kromě (12,2; 12,9–10) není o osudu Lazara další zpráva, je možné s jistotou tvrdit, že jej čekal opět lidský úděl smrti.

Při popisu prázdného Ježíšova hrobu je situace jiná, když přišla Marie Magdalská, spatřila, že kámen je od hrobu odvalen (20,1). Nový zákon nepodává žádný popis průběhu Ježíšova zmrtvýchvstání, na rozdíl od apokryfních zpráv, je respektováno tajemství, které je známo díky svědectví svědků o zjevení zmrtvýchvstalého. Ježíš přináší věčný život, nepřekonaný smrtí a to symbolizuje jeho zmrtvýchvstání a východ z hrobu, když na rozdíl od Lazarova příběhu, kdy přítomní musí kámen odvalit, v Ježíšově případě je kámen odvalen a pohřební plátina zůstala v hrobě (20,1–8).¹⁷³ Pro víru učedníků bylo však podstatné vidění. Evangelista zaznamenal, že Petr a učedník, které Ježíš miloval běželi ke hrobu po sdělení Marie Magdalské, která se domnívala, že

¹⁷¹ RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský*. 2. díl. Brno: Barrister & Principal 2011, s. 158.

¹⁷² KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*, s. 76.

¹⁷³ BROWN, Raymond. *An Introduction to the New Testament*, s. 349.

Pána někdo vzal (20,2). Milovaný učedník byl u hrobu první, sehnul a uviděl ležet lněná plátna, Petr však vešel do hrobu jako první a uviděl ležet lněná plátna a šátek, jímž ovázali Ježíšovu hlavu, svinutý na jiném místě. Potom vešel i ten druhý učedník, spatřil vše a uvěřil (20,3–8). Ježíš se potom zjevil Marii Magdalské a učedníkům (20,11–29; 21,1–23).

Ježíšovo zmrtvýchvstání se svou povahou vymyká přímému empirickému ověření. Skutečnost zmrtvýchvstání lze vyvozovat ze zjevení zmrtvýchvstalého „vyvoleným svědkům“ a podepřít skutečností prázdného hrobu. Z lidského hlediska při něm Ježíš vstoupil do „budoucího věku.“¹⁷⁴ Ježíšovo zmrtvýchvstání bylo zcela rozdílné oproti vzkříšení Lazara, nejednalo se jen o pouhé vystoupení z hrobu. „Ježíšovo zmrtvýchvstání bylo průlomem do zcela nového druhu života, do života, který nepodléhá zákonu zrození a smrti, nýbrž stojí mimo toto, do života, který otevřel novou dimenzi bytí.“¹⁷⁵

5.2. Víra a život

V řeckých překladech Starého zákona je pro pojmy věřit *pisteyein* a víra *pistis* hebrejský slovní kořen, který je obsažen v „amen“ = v pravdě, tak to je. Víra znamená ve Starém zákoně „upevnit se,“ získat pevné postavení a stav. Například u proroka Izaiáše „kdo věří, nemusí spěchat“ (Iz 28,16), „nebudete-li stáli ve víře, neobstojíte“ (Iz 7,9), u proroka Abakuka „spravedlivý bude žít pro svou věrnost“ (Ab 2,4). Věrnost Bohu je spojená s vírou a tento příslib dostává eschatologický ráz a význam. Vzorem a otcem víry je Abraham, víra se stává základním biblickým pojmem. Nový Zákon označuje Ježíše za toho, který vede víru do cíle a současně víru žádá.¹⁷⁶

V Janově evangeliu jsou vzájemně úzce spojeny pojmy víry a života. Jak již bylo uvedeno, slovo „život“ se spirálovitě vine evangeliem již od Prologu (1,4). Život, který je „věčný,“ získává člověk skrze víru v Ježíše Krista, Syna Božího. Evangelista uvádí: „Neboť Bůh tak miloval svět, že dal svého jediného Syna, aby žádný, kdo v něho věří, nezahynul, ale měl život věčný“ (3,16). Víra je u Jana živá skutečnost, již tím, že evangelista přímo neužívá podstatné jméno „víra,“ ale tvary slovesa „věřit.“ Tak je zdůrazněn čin, zde jde o živou víru, aktivní odpověď člověka. U Jana zpočátku ještě „nedospělá víra“ postupně dozrává.

¹⁷⁴ PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Bible a christologie*. Praha: Krystal 1999, s. 43.

¹⁷⁵ RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský*, s. 158.

¹⁷⁶ STUBHANN, Matthias. (ed.). *Encyklopedie Bible*, s. 681.

Na začátku Ježíšova veřejného působení, po svědectví Jana Křtitele a vyvolení učedníků, začínají u Jana zázračná znamení pro víru. V Káni Galilejské Ježíš učinil první znamení, v jehož důsledku učedníci uvěřili, zda uvěřil ještě někdo další, není uvedeno (2,11). Ježíš přinesl do lidského života nový řád, ve slovníku evangelia se objevují výrazy „nový život,“ „nové narození z vody a Ducha.“ Manifest této proměny je možno vidět v rozhovoru s Nikodémem (3,1–21).¹⁷⁷ Po rozhoru se Samařskou ženou, jsou to i Samařané, kteří představují další osoby, nastupující na začátku evangelia na cestu víry (4,39–42). Uvěřili pro jeho slovo (4,41).

Zázraky mohou víru podnít (2,11), ale někdy působí dvojznačně, samy o sobě nemusí vést k víře, ale mohou být podnětem pro ty, kteří jsou jejich svědky, aby se zamyslili, nad tím, kdo je ten, který tato znamení činí?¹⁷⁸ Evangelista totiž zaznamenává skutečnost, kdy lidé žádali (4,48), nebo hledali zázraky, ale víra založená jen na zázraku není pro Ježíše zcela tou pravou, protože důležité je uvěřit v jeho slovo (4,50). Po zázračném rozmnožení chlebů, lid nehledal Ježíše, ale uspokojení tělesných potřeb. Nepochopili zázrak, který ukazoval na toho, který může utišit i hlad jiný, ne jen tělesný, na Boží chléb, který dává život věčný (6,26–40).¹⁷⁹

Evangelista se k tématu víry a života stále vrací, jde mu o to, aby lidé uvěřili a tak přešli ze smrti do života (5,24).¹⁸⁰ Proto se setkáváme se s výroky „kdo věří, má život věčný“ (6,47), podobně (5,24; 8,12; 11,25; 12,46). Smyslem je uvěřit v Ježíše, Syna Božího, vyslance Otce, který dává svůj život (10,17–18).¹⁸¹ Podobně (3,16–19; 6,40; 12,50). Taková víra vede k tomu, že člověk získává život, již zde v tomto světě, i když jeho pozemský život končí smrtí, přechází ze smrti do života věčného.

Joseph Ratzinger uvádí: „Život věčný“ není – jak si bezprostředně pomyslí moderní čtenář – život, který přichází po smrti, zatímco ten nynější je pomíjivý a není věčný. „Věčný život“ je život sám, nejvlastnější život, který může být žit i v tomto čase a není ohrožován fyzickou smrtí. O to jde: uchopit už teď „život,“ skutečný život, který už nemůže být zničen ničím a nikým. Velmi jasně je tento význam „života věčného“ patrný v kapitole o vzkříšení Lazara.“¹⁸²

V 10. kapitole o dobrém pastýři, která předchází vzkříšení Lazara, Ježíš říká „Já jsem přišel, aby měli život a měli ho v hojnosti“ (10,10).

¹⁷⁷ PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Bible a morálka*, s. 64.

¹⁷⁸ PORSCH, Felix. *Mnoho hlasů jedna víra*, s. 108.

¹⁷⁹ PORSCH, Felix. *Mnoho hlasů jedna víra*, s. 108.

¹⁸⁰ PORSCH, Felix. *Mnoho hlasů jedna víra*, s. 107.

¹⁸¹ PORSCH, Felix. *Mnoho hlasů jedna víra*, s. 111.

¹⁸² RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský*, s. 59.

Před vzkříšením Lazara se Ježíš přímo představuje – zjevuje jako ten, kdo přináší život, pro toho kdo v něho věří: „Já jsem vzkříšení a život, kdo věří ve mne, i kdyby umřel, bude žít. A každý kdo žije a věří ve mne, neumře navěky. Věříš tomu?“ (11,25–26). V dialogu s Martou je vyjádřena proměna významu víry ve vzkříšení, tak jak jej nově přináší Ježíš, jako Mesiáš Syn Boží (11,23–26). Tato Ježíšova slova jsou Božím příslibem pro člověka, který byl naznačen vzkříšením Lazara, jeho návratem do života, ale síla těchto slov se projevila až při Ježíšově oslavení ve smrti a zmrtvýchvstání, které tato událost předznamenává. Ježíš učinil zázrak, aby učedníci uvěřili (11,15), šlo také o víru zástupu (11,42), ale reakce přítomných osob byla rozdílná (11,45–46).

Ve 14. kapitole, před svým odchodem a oslavením, Ježíš říká svým učedníkům: „Já jsem živ a také vy budete živi“ (14,19). V těchto slovech opět zaznívá skutečnost, že pro Ježíšova učedníka je příznačné spojení s životem, že „žije“, že našel „život“, který všichni hledají. První křesťané si podle těchto textů říkali „žijící“. Našli plný, nezničitelný život. Z toho vyplývá, jak je možné tento „život“ získat.¹⁸³

V 17. kapitole, v níž se Ježíš modlí k Otci, v době kdy přichází jeho hodina, evangelista pokračuje a rozvíjí téma života věčného: „A život věčný je v tom, když poznají tebe, jediného pravého Boha, a toho, kterého jsi poslal, Ježíše Krista ...“ (srov. 17,1–5). Podle této velekněžské modlitby nachází člověk „život věčný“ skrze poznání Boha. V kontextu biblického myšlení pojem poznání vytváří společenství, je to sjednocení s poznávaným. Klíčem k životu však není ledajaké poznání, ale znamená poznat jediného a pravého Boha a toho, kterého poslal, Ježíše Krista (17,3). Toto je určitá stručná formule víry, v níž je možné spatřit obsah rozhodnutí být Ježíšovým učedníkem a křesťanem. Křesťan nevěří v ledacos, ale v konečném důsledku v jediného Boha a tento Bůh je mu přístupný v tom, koho poslal. „Život věčný“ je událost vztahu, stává se žijícím vztahem k tomu, kdo je sám životem. Přestupně této hluboké myšlenky se nacházejí i u Platóna,¹⁸⁴ který do svého díla převzal různé staré myšlenky a reflexe, které se týkaly pojmu nesmrtnosti. Tak se u něho vyskytuje myšlenka, že se člověk může stát nesmrtelným tím, že přilne k tomu, co je nesmrtelné. V té míře, jak člověk přilne k pravdě, je nesen tím, co trvá a může si být jist životem po smrti. Ovšem to, co se v těchto myšlenkách objevuje a tápavě hledá, je jednoznačně vysloveno v Ježíšových slovech. Člověk najde život tím, že přilne k tomu, kdo je sám tím životem.¹⁸⁵

¹⁸³ RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský*, s. 59.

¹⁸⁴ RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský*, s. 60.

¹⁸⁵ RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský*, s. 59–60.

Víra a život jsou v Janově evangeliu úzce spojeny, jde o to, aby učedníci i lidé uvěřili, Současně si tak čtenář uvědomuje, že víra učedníků byla nedospělá, potřebovala opakování zázraků (2,11; 11,15). Po Ježíšově zmrtvýchvstání byla víra učedníků podrobena další zkoušce, spojené s otázkou „vidění.“ Evangelista zaznamenal, že milovaný učedník spatřil plátna v prázdném hrobě a uvěřil (20,8). Samotná skutečnost prázdného hrobu by k víře nevedla.¹⁸⁶ Otázka víry a vidění je přítomná zejména v požadavku apoštola Tomáše, který nevěřil svědectví apoštolů o Ježíšově vzkříšení. Teprve až sám uviděl Ježíšovy rány, reagoval slovy: „Můj Pán a můj Bůh.“ Ježíš mu řekl: „Že jsi mně viděl, věříš. Blahoslavení, kteří neviděli, a uvěřili“ (20,29). Tato poslední Ježíšova slova v evangeliu, lze chápat i jako poselství evangelisty pro křesťany na konci 1. století, kteří se nacházeli v podobné situaci jako Tomáš, ale především reflektují situaci těch, kteří neviděli, a uvěřili.¹⁸⁷

První křesťané vnímali Ježíšovo vzkříšení = zmrtvýchvstání na pozadí židovské naděje na všeobecné vzkříšení mrtvých. Ježíšovo zmrtvýchvstání potvrzovalo tuto víru, ale stalo se i počátkem pro všeobecné vzkříšení mrtvých a počátkem nové doby. Stalo se poselstvím a svědectvím pro víru, v níž „živý“ prokazuje svou životnost.¹⁸⁸ V Ježíšově zmrtvýchvstání se odhaluje význam jeho pozemského působení i řešení otázky týkající se budoucnosti lidského života.¹⁸⁹

Záměrem evangelisty je svědčit, že Ježíš je vtělené Slovo (1,4), Syn Boží (1,18; 3,16.18), který se před posledním zázračným znamením představuje jako „vzkříšení a život“ (11,25–26), proto chce vzbudit a posílit víru, tak postupuje v celém evangeliu. Hlavním cílem je však život. Nepomíjející a pravý život, který je možné mít jen ve víře v Ježíše Krista, Syna Božího, který je sám tímto životem. Proto vydává svědectví, aby lidé uvěřili (20,30).¹⁹⁰

¹⁸⁶ KÜNG, Hans. *Věčný život?* s. 124.

¹⁸⁷ PORSCH, Felix. *Mnoho hlasů jedna víra*, s. 109.

¹⁸⁸ KÜNG, Hans. *Věčný život?* s. 126–128.

¹⁸⁹ ŠPIDLÍK, Tomáš. *Věřím v život věčný*, s. 209.

¹⁹⁰ PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*, s. 202.

Závěr

Při setkání s textem Janova evangelia, vyvstávají otázky, které jsou spojené s autorstvím, dobou a místem vzniku, protože tyto skutečnosti jsou ukazatelem na prameny a záměr autora, na důvody, jak a proč bylo evangelium napsáno. V tomto směru, proběhla řada zkoumání a vzniklo mnoho hypotéz. S ohledem na historickou kritiku, posuzování doby vzniku textu a otázky autorství, došli mnozí badatelé k závěru, že evangelium zřejmě prošlo delší dobou vzniku a autor se vyjadřoval i k teologickým otázkám své obce.

Zpráva o vzkříšení Lazara byla, tak jako celé evangelium, podrobena kritickému zkoumání, existují různé hypotézy ohledně původu a obsahu textu, podrobný rozbor těchto názorů nebyl předmětem této práce. Tato práce se zaměřila na textové souvislosti na možnost výkladu jednotlivých veršů (11,1–46) jak se na příběh pohlíželo v dějinách, na spirituální rozměr, duchovní poselství textu.

Při bližším pohledu na obsah sdělení evangelia, od prologu, až po první, respektive druhý závěrečný dovětek, je patrný hlavní záměr autora, je to vydání svědectví o Ježíšovi, Synu Božím, který je vtělené Slovo. Přes zjevující výroky „Já jsem,“ sděluje čtenáři, kým Ježíš je. Důvodem je pro evangelistu skutečnost, že skrze Ježíše mohou lidé získat život, který získávají tím, že uvěří. (3,16). V prvním závěrečném dovětku, který zde můžeme pro jeho důležitost znovu opakovat, vyjádřil vlastně shrnutí svého teologického záměru slovy: „Ještě mnoho jiných znamení učinil Ježíš před očima učedníků, a ta nejsou zapsána v této knize. Tato však zapsána jsou, abyste věřili, že Ježíš je Kristus, Syn Boží, a abyste věříce, měli život v jeho jménu“ (20,30–31).

Lze opakovat v souhrnu výpovědi, které je možné vyvodit z předchozího textu. V širším kontextu lze uvažovat, proč vůbec musí člověk zemřít a zároveň se tázat, zda je možná z tohoto stavu nějaká záchrana. V Bibli můžeme nacházet odpovědi na hledání, které provázelo starozákonní dobu. V knize Genesis ve 3. kapitole lze najít zobrazené důvody a důsledky hříchu prvních lidí, kteří propadli údělu smrti (Gn 3,19). Proto i starozákonní doba hledala možnost záchrany. Nadějí je Boží existence v pohledu víry. Od prvních mlhavých představ se postupně dochází k víře ve vzkříšení mrtvých v poslední den. Tato víra však nebyla u Židů jednotná, spory, které je možné zaznamenat, i v evangelijních zprávách. V Ježíšově době tuto víru sdíleli farizeové a proto se objevuje i v Lazarově příběhu (11,24).

Příběh o vzkříšení Lazara zachycuje Ježíšovo setkání se smrtí, v tomto pohledu je vysvětlováno i Ježíšovo zachvění, ale evangelista zaznamenává i možnost jejího překonání. V dialogu s Martou, v němž se Ježíš představuje jako vzkříšení a život, zaznívají Ježíšova slova, která dávají starozákonní víře ve vzkříšení v poslední den, k níž se Marta předtím vyznala, další rozměr, je zde zachycena proměna významu víry ve vzkříšení, tak jak jej nově přináší Ježíš, jako Mesiáš Syn Boží (11,23–26). V tomto příběhu jsou zachyceny dvě pojetí života, života, který je ohraničen fyzickou smrtí a dále života, který ani fyzická smrt nemůže zničit. Setkáváme se i otázkou vzkříšení mrtvých v poslední den.

Při hledání odpovědi na otázku, proč evangelista podává zprávu, o tomto posledním zázračném znamení zjistíme, že již na začátku příběhu je odkaz na Ježíšovo oslavení, které bude následovat (11,4). V Ježíšových slovech před vzkříšení Lazara (11,25–26) evangelista zaznamenává, kdo Ježíš je, jakou perspektivu lidem dává a co mají lidé učinit. Jde o proměnu perspektivy života. Ježíš povolává člověka ze smrti do života.

Odpověď na otázku, co přineslo vzkříšení Lazara, je možné chápat ze dvou úhlů pohledu. Za prvé v tomto zázraku šlo ještě o znovuoživení ostatků mrtvého člověka, podobně jako v jiných případech, když Ježíš vzkřísil mrtvého. Lazara opět čekala fyzická smrt. Přesto toto Ježíšovo poslední znamení, přesahuje svým významem podobné zprávy, ve kterých je zaznamenána zpráva o mocném činu. Při vzkříšení Lazara povolává Ježíš mrtvého zpět do života, podobně jako v jiných případech, ale podstatná jsou slova, v nichž Ježíš ukazuje na skutečnost, kterou člověku přináší (11,25–26).

Proto z druhého úhlu pohledu, tento zázrak ukazuje na další ještě větší událost. V důsledku Lazarova vzkříšení totiž došlo k rozhodnutí velerady, že Ježíš musí zemřít (11,47–50). Tak vzkříšení Lazara vedlo k Ježíšově smrti, avšak Ježíšova smrt, jak evangelista zachytil i v našem příběhu, nebyla smrtí konečnou, ale Ježíšovým oslavením (11,4), skrze které došlo k plnému zjevení a chápání Ježíšových slov „Já jsem vzkříšení a život, kdo věří ve mně i kdyby umřel, bude žít. A žádný kdo žije a věří ve mně, neumře navěky“ (11,25–26). Tato slova ukazují na život, který není přemožen ani smrtí, na život věčný.

Jak mohou lidé tento věčný život získat, na to dává odpovědi evangelista od počátku své zprávy. Evangelista vydává svědectví o Ježíšovi, Synu Božím a jde mu to, aby lidé uvěřili a měli život. U Jana je víra živá skutečnost, je i otázkou vztahu, pojí se i s poznáním Boha a jak již bylo řečeno s životem věčným.

A otázkou může být, v koho mají lidé uvěřit. Evangelista od prologu podává zprávu o Ježíšovi, Slovu, které se stalo tělem, O Synu Božím, který je jedno s Otcem a který se představuje při posledním zázraku jako světlo světa, jako vzkříšení a život. Při vzkříšení Lazara jde o to, aby učedníci i lidé v zástupu uvěřili.

Co je možné najít v pohledu na vývoj víry učedníků můžeme opakovat, že na začátku veřejného působení po prvním Ježíšově znamení, učedníci uvěřili (2,11). Není uvedeno, jestli uvěřil ještě někdo další z přítomných svatebčanů. Před posledním znamením Ježíš zmiňuje víru učedníků, jde mu o to, aby uvěřili, proto je rád, že k Lazarovi ihned nešel, protože vzkříšení mrtvého je větším činem, než uzdravení nemocného (11,15). Tak si můžeme všimnout, že víra učedníků potřebovala opět zázrak. V závěru příběhu se dozvídáme, že na rozdíl od Kány, uvěřili mnozí z Židů (11,45). Další vývoj víry byl u učedníků po Ježíšově zmrtvýchvstání, kdy milovaný učeník uviděl plátna a svinutou roušku a uvěřil (20,8) a Tomáš podmiňoval svou víru viděním Pána (20,24–29).

Důležitý je i dosah Ježíšovy otázky: „Věříš tomu?“ (11,26), před níž se Martě představil „já jsem vzkříšení a život.“ Před touto otázkou Marta vyznala víru ve vzkříšení mrtvých v poslední den a na otázku, zda věří, že Ježíš je „vzkříšení a život“ odpověděla vyznáním víry v Ježíše jako Mesiáše, který byl ve starozákonní době očekáván a spojován se záchranou lidu. Tato slova docházejí pochopení v následujících událostech.

V celém Janově evangeliu je podstatný Ježíšův vztah k Otci, je jedno s Otcem, koná vůli Otce. Při vzkříšení Lazara se Ježíš obrací v modlitbě k Otci a k Otci se obrací, když přichází jeho hodina, která znamená vyvrcholení Ježíšova poslání. I když musí projít smrtí na kříži, Otec jej oslaví ve smrti a zmrtvýchvstání.

Evangelium bylo psáno pro obec prvních křesťanů, proto je zřejmé, že autor v hlubokém teologickém zpracování svého svědectví podává odpovědi na otázky, které byly významné pro chápání víry v jeho obci a vznikaly i s ohledem na chápání vzkříšení mrtvých. Jan vydává svědectví i pro ty co neviděli (20,29). Jde mu o to, aby podal svědectví pro víru, aby lidé poznali Boha a uvěřili v Ježíše Krista Syna Božího, který svou smrtí pro člověka, smrt překonal. V tomto kontextu lze chápat naplnění Ježíšových slov (11,25–26).

Víra v Ježíše Krista Syna Božího, který přinesl spásu a život, byla ústředním bodem víry prvních křesťanů a je jím i dnes. Součástí této víry je i naděje a víra ve vzkříšení mrtvých. V Lazarově příběhu se setkáváme s obrazem vzkříšeného člověka, který je

však svázán svou smrtelností, podobně jako ostatní lidé. Zajímavou skutečností je, že Lazar potřeboval ještě rozvázat ze své svázanosti, potřeboval pomoc okolního zástupu.

Evangelista v příběhu o vzkříšení Lazara předjímá vyvrcholení teologického záměru evangelia. Stejně jako ostatní příběhy o vzkříšení mrtvých, které jsou zapsány v evangeliích, tak i vzkříšení Lazara je možné plně chápat jen ve vztahu k velikonočním událostem. Vzkříšení člověka, který je navrácen zpět do pozemského života může být obrazem záchrany pouze vzhledem k Ježíšovi a jeho definitivnímu překonání smrti, který je vzkříšení a život a dárce i garantem života věčného. Proto při zkoumání těchto otázek je horizont Velikonoc podstatnou skutečností.

Seznam literatury

- BIBLE. *Písmo svaté. Starého a Nového zákona*. ekumenický překlad. Praha: ERC, 1985.
- BIČ, Miloš. – SOUČEK, J. B. *Biblická konkordance*. díl 1. A – K. Praha: Kalich 1961.
- BROWN, Raymond. *An Introduction to the New Testament*. New York: Doubleday, 1997.
- BROŽ, Jaroslav. *Studijní texty. Zázraky v Novém zákoně*. [2015–10–11].
<<http://ktf.cuni.cz/~brozj/>>.
- DUFOUR, Léon. X. a kol.: *Slovník biblické teologie*, Řím – Velehrad: Křesťanská akademie, 1991.
- GNILKA, Joachim. *Ježíš Nazaretský – poselství a historie*. Praha: Vyšehrad, 2001.
- KREMER, Jacob. *Budoucnost zemřelých*. Praha: Vyšehrad, 1995.
- KREMER, Jacob. *Lazarus. Die Geschichte einer Auferstehung*. Stuttgart: Verlag, Katolisches Bibelwerk, 1985.
- KÜNG, Hans. *Věčný život?* Praha: Vyšehrad, 2006.
- MOLONEY, Francis. – HARRINGTON, Daniel. J. *Evangelium podle Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.
- NOVOTNÝ, Adolf. *Biblický slovník*. Praha: Česká biblická společnost. Kalich, 1992.
- PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Bible a christologie*. Praha: Krystal, 1999.
- PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Bible a morálka*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010.
- POKORNÝ, Petr. *Literární a teologický úvod do Nového zákona*. Praha: Vyšehrad, 1993.
- PORSCH, Felix. *Evangelium sv. Jana*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998.
- PORSCH, Felix. *Mnoho hlasů jedna víra*. Praha: Zvon, 1993
- RATZINGER, Joseph. *Ježíš Nazaretský* 2. díl. Brno: Barrister & Principal, 2011.
- RATZINGER, Joseph. *Eschatologie: smrt a věčný život*. Brno: Barrister & Principal, 1996.
- RAVASI, Gianfranco. *Biblické postavy*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2009.
- RYŠKOVÁ, Mireia. *Doba Ježíše Nazaretského*. Praha: Karolinum, 2008.

STRUPPE, Ursula. – KIRCHSCHLÄGER, Walter. *Jak porozumět Bibli*. Praha: Vyšehrad, 2000.

STUBHANN, Matthias. (ed.). *Encyklopedie Bible*. 2. díl. M–Ž. Bratislava: Gemini, 1992.

ŠPIDLÍK, Tomáš. *Věřím v život věčný. Estatologie*. Olomouc: Refugium, 2007.

TICHÝ, Ladislav. *Úvod do Nového zákona*. Svitavy: Trinitas, 2003.

Seznam použitých zkratek

s. = strana

srov. = srovnání

v. = verš

kap. = kapitola

V = vyprávění

Ř = přímé řeči

K= komentáře

pro uvádění odkazy na biblické texty jsou použity zkratky podle úzu zavedeného v lekcioniáři římskokatolické církve.